

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
EKONOMIKOS KATEDRA**

Jurgita GAUDĖŠIENĖ

**AUKŠTOSIOS MOKYKLOS FINANSAVIMO ŠALTINIAI, JŲ
PANAUDOJIMO IR PRITRAUKIMO DIDINIMO GALIMYBĖS**

Magistro darbas

Šiauliai, 2005

SANTRAUKA

Jurgita Gaudėšienė

Aukštosios mokyklos finansavimo šaltiniai, jų panaudojimo ir pritraukimo didinimo galimybės.

Magistro darbas.

Magistro darbe nagrinėjamos aukštojo mokslo finansavimo problemos, pritrauktų finansinių išteklių panaudojimo efektyvumas. Apibendrinama užsienio šalių patirtis ir Bolonijos deklaracijos rekomendacijos aukštojo mokslo finansavimo srityje. Atlikta Šiaulių universiteto dinaminė finansinė išteklių panaudojimo analizė ir Trendo funkcijos pagalba sudaroma finansinių išteklių pritraukimo prognozė 2005 – 2007 metams. Patvirtinama suformuluota mokslinio tyrimo hipotezė, kad universiteto veiklos diversifikacija tiesiogiai įtakoja finansavimo šaltinių plėtros galimybes.

SUMMARY

Jurgita Gaudėšienė

Funding sources of Higher Schools, Possibilities for Their Use and Attracting. Master's work.

The issues related to the funding of higher education as well as efficiency of the use of attracted financial resources have been analyzed in the current thesis. Experience by foreign countries and recommendations of the Bologna Declaration in the field of funding of higher education have been generalized. The dynamic analysis related to the use of financial resources at Šiauliai University has been conducted as well as prognosis for attracting financial resources to the Trend Function for year 2005 – 2007 has been formed. The scientific research hypothesis has been confirmed regarding the fact that the diversification of the university activity directly affects the possibility of the financial resource development.

TURINYS

IVADAS.....	3
1. AUKŠTOSIOS MOKYKLOS BIUDŽETO SUDARYMO, SKIRSTYMO IR PANAUDOJIMO PRINCIPŲ TEORINĖ APŽVALGA	5
1.1. Aukštųjų mokyklų paskirtis ir tikslai	5
1.2. Aukštųjų mokyklų finansavimas Lietuvoje ir ES būdingi principai ir būdai	5
1.3. Valstybės biudžeto asignavimų valdytojai	10
1.4. Aukštosios mokyklos biudžeto sandara.....	12
1.5. Aukštosios mokyklos biudžeto fondai	14
1.6. Biudžeto projekto rengimas ir metodika	16
1.7. Aukštosios mokyklos lėšų valdymo efektyvumo metodologija	19
1.8. ES ir Lietuvos aukštojo mokslo finansavimo palyginimas	21
2. ŠIAULIŲ UNIVERSITETO BIUDŽETO FORMAVIMO IR PASKIRSTYMO ANALIZĖ	23
2.1. Šiaulių Universiteto misija ir tikslai.....	23
2.2. Valstybės biudžeto asignavimų dalis, skirta ŠU, bendrame švietimo finansavime	24
2.3. Šiaulių universiteto finansavimo šaltinių analizė už 2000-2004 metus	26
2.3.1. Šiaulių Universiteto pajamų kitimo tendencijos	26
2.3.2. Valstybės biudžeto asignavimai	27
2.3.3. Specialiųjų pajamų analizė.....	29
2.3.4. Pajamos už studijas.....	31
2.3.5. Pajamos už studijas pagal fakultetus	34
2.4. Lėšų pasiskirstymas pagal fakultetus ir jų analizė	36
3. ŠIAULIŲ UNIVERSITETO FINANSAVIMO ŠALTINIŲ PANAUDOJIMO IR PRITRAUKIMO DIDINIMO GALIMYBĖS.....	41
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI	54
LITERATŪRA.....	56
PAGRINDINIŲ SĄVOKŲ ŽODYNAS.....	59
PRIEDAI.....	62

ĮVADAS

XX amžiaus pabaigoje ir XXI amžiaus pradžioje studijų, mokslinių tyrimų apimtys ir investicijų dydis į juos lemia ne tik šalies ekonominio išsivystymo lygį, bet ir jos politinę raidą. Valstybėje turi būti tam tikras racionalaus, analitinio intelekto potencialas, pajėgus atsverti destruktivių jėgų daromą įtaką visuomenės sąmonei ir raidai. Sunku rasti pasaulyje valstybę, ilgesnį laikotarpį išsaugančią stabilią demokratiją, kuri investuotų į studijas ir mokslinius tyrimus mažiau nei 1% BVP. Žemesnės studijų ir mokslo finansavimo apimtys nedaro pakankamos ilgalaikės teigiamos įtakos šalies ekonomikai ir technologinei plėtrai. Rodos, nėra pasaulyje valstybės, kuri skirdama nemažą BVP dalį švietimui, būtų atsilikusi ekonomiškai ar demokratijos raidoje. Mokslui skiriama BVP dalis priklauso ne nuo šalies turtingumo, o nuo jos orientacijos. Būtent ir Lietuvos Vyriausybė labiau orientuojasi į žemės ūkį bei kelių infrastruktūrą, bet ne į aukštojo mokslo finansavimo gerinimą.

Bet tik turtingos, gerą išsilavinimą teikiančios aukštosios mokyklos yra didelis šalies turtas, jos galios garantas ir raidos katalizatorius. Aukštojo mokslo sistemoje pagrindinis vaidmuo tradiciškai tenka universitetams, nors pastaruoju metu vis svarbesnės tampa ir naujo tipo neuniversitetinės aukštosios mokyklos, rengiančios konkrečių praktinės veiklos sričių aukštos kvalifikacijos specialistus. Tačiau universitetai, turėdami akademinę laisvę, nepriklausomai nuo šalies politinės valdžios, gali stipriai veikti žiniomis ir kultūra besiremiančią visuomenę ir kurti valstybės ateitį.

Žinoma, reikia nepamiršti, kad Lietuvoje pagrindinis aukštojo mokslo finansavimo šaltinis išlieka valstybė, nuo kurios vykdomos politikos ir priklauso aukštųjų mokyklų finansinė padėtis.

Tačiau pastaruoju metu aukštojo mokslo įstaigose bendrųjų pajamų struktūroje vis didesnę dalį sudaro nebiudžetinės lėšos, kurių sudėtyje labiausiai didėja pajamos už studijas. Santykinai mažinant asignavimus mokslui ir studijoms, Universitetai paliekami be lėšų pastatų šildymui, elektros energijai, ryšiams, transportui, vadovėliams, mokslo žurnalams, įrengimams, medžiagoms ir pan. Nepakankama ir vis mažėjanti valstybės parama aukštajam mokslui verčia didinti studentų, kurie apmoka savo studijas, skaičių. Kaip rodo reali situacija, didžioji dalis valstybės nefinansuotų išlaidų yra padengiama iš nebiudžetinių lėšų, surinktų iš studentų, mokančių už studijas. Vadinasi, šie studentai, užsimoka ne tik už mokslą, bet ir išlaiko didžiąją dalį visos Universiteto materialinės bazės.

Nuolat kintant švietimo finansavimo būdams, aukštosios mokyklos nėra užtikrintos dėl jų finansavimo stabilumo ir pakankamumo. Todėl yra sudėtinga nustatyti efektyviausią pajamų gavimo ir išlaidų paskirstymo metodologiją. Nėra ir naujausios literatūros nagrinėjamu klausimu. Todėl yra *aktualu* analizuoti esamą situaciją, siekiant numatyti ateities prognozes, priklausančias nuo valstybės vykdomos politikos ir universiteto individualios veiklos.

Mokslinio tyrimo *objektas* - Šiaulių universiteto biudžeto analizė 2000-2004 metais.

Mokslinio darbo *tikslas* - įvertinti esamą aukštojo mokslo finansavimo padėtį, ir nustatyti lėšų panaudojimo ir pritraukimo didinimo galimybes.

Svarbiausi mokslinio darbo *uždaviniai*:

- išnagrinėti Aukštųjų mokyklų finansų formavimo teorinius principus;
- analizuoti Šiaulių universiteto finansavimo šaltinius ir jų kitimo tendencijas;
- apibūdinti universiteto išlaidas ir jų pasiskirstymą bei mažinimo galimybes;
- nustatyti valstybės finansavimo didinimo aukštajam mokslui įtaką;
- palyginti valstybės biudžeto asignavimų ir specialiųjų pajamų kitimo tendencijas;
- nustatyti mokslo ir meno bei tarptautinio finansavimo įtaką ŠU;
- nustatyti finansavimo šaltinių didinimo galimybes;
- pateikti pasiūlymus efektyvesniam lėšų panaudojimui.

Mokslinio darbo *hipotezė* – universiteto veiklos diversifikacija tiesiogiai įtakoja finansavimo šaltinių plėtros galimybes.

Mokslinio darbo tyrimo *metodai* – literatūros šaltinių analizė, duomenų lyginimas ir grupavimas. Duomenys sintetinami, analizuojami. Taikomas chronologinis duomenų analizavimo būdas. Duomenys prognozuojami tiesine Trendo funkcija, naudojami statistiniai koreliacijos, regresijos koeficientai.

Baigiamasis darbas susideda iš trijų dalių: konceptualiosios, analitinės ir tiriamosios.

Darbo pirmojoje dalyje analizuojamas Lietuvos aukštojo mokslo finansavimas, lyginama su ES šalių finansavimu. Atskleisti finansų formavimo teoriniai principai. Aptariamas biudžeto projekto rengimas bei tvirtinimas. Pateikiama aukštosios mokyklos lėšų valdymo efektyvumo metodologija.

Antroje dalyje analizuojamas Šiaulių universiteto finansavimas. Aptariama šio universiteto finansavimo dalis aukštųjų mokyklų kontekste. Analizuojama pajamų struktūra pagal atskirus šaltinius. Didžiausias dėmesys skiriamas valstybės biudžeto asignavimams bei studentų įmokoms už studijas. Aptariamos universiteto išlaidos, atkreipiant didžiausią dėmesį į jų dalį skirtą darbo užmokesčiui, socialiniam draudimui bei komunaliniams patarnavimams.

Trečioje dalyje pateikiami pasiūlymai, įtakojantys Šiaulių Universiteto finansavimo didinimą. Nustatoma BVP dalies didinimo aukštojo mokslo finansavimui įtaka. Analizuojama mokslo ir meno bei tarptautinio finansavimo dalis universiteto pajamose. Prognozuojamos biudžeto pajamų ir išlaidų bei studentų skaičiaus kitimo tendencijos.

Pateikiamos apibendrintos išvados ir pasiūlymai.

1. AUKŠTOSIOS MOKYKLOS BIUDŽETO SUDARYMO, SKIRSTYMO IR PANAUDOJIMO PRINCIPŲ TEORINĖ APŽVALGA

1.1. Aukštųjų mokyklų paskirtis ir tikslai

Aukštųjų mokyklų reikšmė kiekvienos valstybės socialinei, ekonominei ir politinei raidai yra išskirtinė. Aukštojo mokslo sistemoje pagrindinis vaidmuo tradiciškai tenka universitetams. Turėdami akademinę laisvę, universitetai nepriklausomai nuo šalies politinės valdžios gali stipriai veikti žiniomis ir kultūra besiremiančią visuomenę ir kurti valstybės ateitį [1, p. 11].

Lietuvos Respublikos aukštojo mokslo įstatymo preambulėje rašoma: “Aukštojo mokslo uždavinys - ugdyti išsilavinusią, mokslui ir naujausioms technologijoms bei kultūros vertybėms imlią asmenybę ir visuomenę, kurti, kaupti ir skleisti mokslo žinias bei kultūros vertybes, įtvirtinti nacionalinės kultūros savitumą. Kaip esminė šalies ateities dvasinio ir materialiojo klestėjimo sąlyga, aukštasis mokslas studijomis, moksliniais tyrimais ar menine kūryba skatina naujų žinių ir kultūros vertybių kūrimą” [19, p. 1].

Remiantis aukštojo mokslo įstatymu, pagrindiniai universiteto tikslai yra sekantys:

1. sudaryti sąlygas asmeniui įgyti moksliniais tyrimais grindžiamą, kultūros, mokslo ir naujausių technologijų lygį atitinkantį aukštąjį išsilavinimą, kvalifikaciją ir mokslo laipsnį;
2. sudaryti sąlygas asmens tęstiniam mokymuisi, įgytos kvalifikacijos kėlimui bei persikvalifikavimui;
3. rengti mokslininkus ir (ar) menininkus, stiprinti mokslo ir studijų poveikį Lietuvos ūkio ir kultūros pažangai bei demokratinės, pilietinės visuomenės sklaidai;
4. ugdyti švietimui ir kultūrai imlią visuomenę, gebančią efektyviai naudotis mokslu ir konkuruoti aukšto lygio technologijų, gaminių ir paslaugų rinkoje;
5. mokslinė, šviečiamąja, menine ir kita kultūrine veikla skatinti regionų bei visos šalies plėtrą;
6. plėtoti šalies humanitarinės, informacinės ir technologinės kultūros ugdymui bei tarptautinei mokslinei ir ūkio kooperacijai būtinus mokslinius tyrimus.

Lietuvos aukštojo mokslo finansavimo principai turi skatinti aukštojo mokslo paskirties, tikslų ir uždavinių įgyvendinimą.

1.2. Aukštųjų mokyklų finansavimas Lietuvoje ir ES būdingi principai ir būdai

Išlaidos švietimui yra investicijos, galinčios paskatinti ekonomikos augimą, padidinti našumą, prisidėti prie asmeninio ir socialinio vystymo ir sumažinti socialinę nelygybę. Lietuva aukštajam

mokslui finansuoti skiria BVP dalį (2003 metais – 1,03 proc.), kuri panaši į Europos Sąjungos (1,15 proc.) ir EPBO valstybių (1,2 proc. BVP) vidurkį (49, p. 272).

Lietuvoje aukštasis mokslas yra finansuojamas nepakankamai. Kaip teigia Antanas Kulakauskas (2000) yra “neužtikrinamas pakankamai produktyvus ir kokybiškas, šiuolaikinius reikalavimus atitinkantis darbas šioje srityje”. Gal būt, ir galima teigti, kad vyriausybė ir politikai pakankamai nesuvokdami mokslo ir aukštojo mokslo reikšmės, skiria šiai sferai finansuoti mažiau išteklių, nei galėtų esamomis sąlygomis, t.y. sumažindami kitų sferų finansavimą. Habil. Dr. Bronislovas Kaulakys teigia, kad “norint išlaikyti mokslo ir studijų finansavimą bent jau 1998 m. lygio reikėtų 17 proc. sumažinti mokslininkų, dėstytojų, studentų, doktorantų, visų dirbančiųjų mokslo ir studijų sistemoje skaičių arba uždaryti 5 valstybinius mokslo institutus ir 2-3 aukštąsias mokyklas” [10, p. 5]. Visuomenėje yra vyraujanti nuomonė, kad skiriamos lėšos universitetams panaudojamas dar nepakankamai efektyviai. Kaip teigia prof. Vladas Paškevičius ir doc. Jonas Bubnys vienas iš variantų, siekiant pagerinti aukštųjų mokyklų finansavimą, turėtų būti aktyvesnė verslininkų, pramonininkų, stambių įmonių, bendrovių parama aukštosioms mokykloms (20, p. 2).

Vilniaus universiteto rektorius B. Juodka (2001) teigė, kad “Universiteto “deguonis” yra finansai, tačiau be finansų, savotiško “deguonies”, gresia mirtis”. Akademikui kėlė nerimą, tai, kad manipuliudama įstatymais valdžia apgaudinėja visuomenę, esą šios sferos finansavimas didėja. Turi omenyje Seimo priimtą Ilgalaikio mokslo ir švietimo finansavimo įstatymą, kuris numato, kad 2001 m.. mokslui ir studijoms turėjo tekti 1,35 proc. BVP, 2002 m. – 1,5 proc. BVP, 2003 m. – 1,75 proc. BVP, 2004 m. – net 2 proc. BVP (27). Kaip pareiškė Vytauto Didžiojo Universiteto rektorius Vytautas Kaminskas (2000), “aukštasis mokslas ir tyrimai taps valstybės prioritetu, jei bus siekiama ES standartų, t.y. kai mokslui finansuoti bus skiriama finansavimo ne mažiau kaip 2 proc. BVP”. Tačiau reikia priminti, kad į bendrą procentą yra įskaičiuojamos ir pačių universitetų uždirbtos specialiosios lėšos. Taigi finansavimas iš biudžeto dar sumažėjo. Universitetams neužtenka pinigų susimokėti už šilumą, elektrą.

Aukštosios mokyklos 2003 metų savo veiklos ataskaitose nurodė, kad specialistų rengimui valstybės biudžeto lėšų skirta nepakankamai. Vilniaus Gedimino Technikos Universitetas 2003 m. veiklos ataskaitoje sakoma, kad “valstybės biudžeto lėšų pakako tik darbo užmokesčiui, o visoms kitoms išlaidoms, susijusioms su pastatų ir infrastruktūros išlaikymu, studijų proceso bei mokslinių tyrimų vykdymu, biudžetinių asignavimų nepakako”. Tad šias veiklos sritis 2003 metais teko finansuoti iš lėšų, gautų už teikiamas paslaugas. Vilniaus Universiteto 2003 m. veiklos ataskaitoje pabrėžiama, kad “iš valstybės biudžeto lėšų kol kas visiškai neskyrėme lėšų apmokėti eksploatacines išlaidas bei su studijų organizavimu susijusias medžiagas ir prekes. 2003 metais didžioji dalis bendrųjų Universiteto reikmių, tarp jų ir ūkio išlaidų, buvo apmokama iš specialiosios programos lėšų”. Savo ataskaitoje Lietuvos Respublikos valstybės kontrolė pažymėjo, kad “pagal

Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintą Lietuvos Respublikos Valstybės biudžeto lėšų poreikio nustatymo ir jų skyrimo mokslo ir studijų institucijoms metodiką, 2003 metais buvo paskaičiuotas 302 834 tūkst. Lt lėšų poreikis studijų išlaidoms, tačiau faktiškai studijoms skirstomos valstybės biudžeto lėšos sudarė tik 142 127 tūkst. Lt. Lėšos buvo skaičiuojamos atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos biudžeto galimybes, o ne pagal Metodiką nustatytą jų poreikį” [29, p. 17]. Kaip apskaičiavo Lietuvos Respublikos valstybės kontrolė, aukštosioms mokykloms 2003 metais paskirstyti asignavimai studijoms sudarė vidutiniškai 46,9 proc. pagal Metodiką paskaičiuotų lėšų. Todėl aukštosios mokyklos (universitetai), siekdamos didesnio finansavimo padvigubino studentų skaičių. Deja, valstybės biudžeto galimybės nėra didelės, nors biudžeto išlaidos ir buvo padidintos, bet vienam studentui tenkančių biudžeto lėšų sumažėjo. Tai neišvengiamai turėjo atsiliepti studijų kokybei.

Dėl mažo finansavimo kyla ir kitos problemos – bibliotekų plėtros, bendrabučių, taip pat “bėgiojančio” dėstytojo problema. Nieko nestebima tas pats keliose aukštosiose dėstantis žmogus. Dėl tokio nepastovumo kenčia pats universitetas, kuriam priklauso dėstytojas, nes nepakankamas atlygis už darbą verčia uždarbiauti papildomai kitose aukštosiose.

Mažas valstybinis universitetų finansavimas stabdo šių organizacijų raidą, ypač naujausios įrangos įsigijimą ir materialinės bazės stiprinimą. Taigi universitetai yra priversti aktyviai ieškoti vidinių rezervų gerinti mokslo ir studijų kokybę kuo mažesnėmis sąnaudomis, nes greitai laiku nenusimato žymaus valstybinio finansavimo pagerėjimo. Todėl tenka ieškoti būdų kaip pritraukti lėšas iš išorės. Tai galima pasiekti atliekant įvairius užsakymus, labiau panaudojant turimą mokslinį potencialą, žinias bei patirtį.

Nuo 2003 metų Lietuvoje buvo nustatytos 1000 Lt fiksuotos įmokos už studijas, o likusi studijų kaštų dalis dengiama valstybės lėšomis. Metinės įmokos už mokslą dieninio skyriaus universitetų studentams nepriklauso nuo specializacijos, gaunamos paslaugos kiekio ir kokybės (49, p. 273). Įmokų už mokslą nemoka 50% geriausiai besimokančių studentų. Komercinius mokesčius moka tik neakivaizdinio ir vakarinio skyrių bei magistratūroje studijuojantys studentai.

Vienas iš alternatyvių studijų finansavimo būdų yra fiksuota valstybės subsidija (studijų krepšelis) (48, p. 13). Esant proporcingai valstybės subsidijų sistemai, valstybė mokėtų santykinę fiksuotą studijų kainos dalį, o kitą dalį dengtų studentai. Kadangi švietimas turi savo vertę, kurią visų pirma apibūdina kapitalo grąža (būsimų piniginių įplaukų ir už prekę sumokėtos kainos santykis), tai sistema, kai studentas moka už skirtingą prekę skirtingą kainą, leidžia jam geriau įvertinti paslaugos naudingumą. Dalis, kurią turėtų sumokėti studentas už vieną ar kitą studijų programą, būtų nustatoma individualiai kiekvienos aukštosios mokyklos. Kaštų kontrolė būtų konkurencinė, nes studijų paslaugą ir jos santykį su kaina vertintų daugybė potencialių vartotojų.

Seimo Švietimo, mokslo ir kultūros komitete svarstomi variantai, kaip išbristi iš šios padėties.

Įstatymo pataisos rengėjai mano, kad išplėtus mokėtojų bazę, nustačius nedidelį mokestį ir valstybei garantuojant už paskolas studentams, problemą būtų galima išspręsti.

Lietuva, įstojusi į ES, siekia sulyginti aukštojo mokslo galimybes, esančias Lietuvoje ir ES šalyse. Pradinis etapas buvo padarytas jau 1999 metais, pasirašius Bolonijos deklaraciją. Šia deklaracija siekiama sukurti bendrą aukštojo mokslo erdvę – sustiprinti aukštojo mokslo patrauklumą ir konkurencingumą Europoje. Yra siekiama sulyginti akademinis laipsnius, įvesti dviejų pakopų aukštojo mokslo sistemą, sukurti bendrą kreditų sistemą, sudaryti geras mobilumo sąlygas dėstytojams, studentams, užtikrinti studijų kokybę ir panašiai. Tačiau šiems tikslams pasiekti turėtų būti peržvelgiama ir aukštojo mokslo finansavimo bazė. Ne kiekviena Europos Sąjungos šalis šiuo metu skiria panašią sumą aukštojo mokslo finansavimui. Lietuvoje pagrindinis aukštojo mokslo finansavimo šaltinis yra valstybės biudžeto asignavimai. Tuo tarpu, Europos Sąjungos valstybėse aukštosios mokyklos finansuojamos 3 būdais (35, p. 13):

- valstybės,
- valstybės ir privačių lėšų,
- valstybės, studentai moka tik stojamąjį mokestį.

Pirmuoju būdu aukštosios mokyklos – tiek valstybinės, tiek privačios – yra finansuojamos ir visiškai išlaikomos valstybinės valdžios institucijų. Jos neima nei stojamojo, nei studijų mokesčio. Studentai nė kiek neprisideda padengiant jų aukštojo mokslo išlaidas. Tokia padėtis Danijoje, Graikijoje, Liuksemburge, Austrijoje, Vokietijoje, Norvegijoje, Suomijoje ir Švedijoje (40, p. 35). Kai kuriais atvejais studentai moka nario mokestį studentus aptarnaujančioms organizacijoms. Austrijoje studentai moka savo organizacijai (*Osterreichische Hochschulerschaft*) nario mokestį, kuris kartais naudojamas studentų aptarnavimui finansuoti. Suomijoje ir Švedijoje mokami mokesčiai studentų sąjungai, Norvegijoje – mokestis studijų gerovės organizacijoms, Vokietijoje studentai kas semestrą moka administracinį mokestį savo socialinių paslaugų organizacijai bei nepriklausomai organizacijai *Studentenschaf*.

Antruoju būdu visos aukštosios mokyklos veikia vienodomis sąlygomis, viena vertus, gaudamos vyriausybės paramą, kita vertus, privačias lėšas, tarp jų ir lėšas iš stojamojo bei studijų mokesčių. Tokia padėtis yra Jungtinėje Karalystėje, čia aukštosios mokyklos gauna nemenką dalį privačių lėšų būtent iš stojamojo ir studijų mokesčių. Tačiau iki 1997-1998 metų šiuos mokesčius už daugumą studentų tiesiogiai sumokėdavo atitinkamos valdžios institucijos (12, p. 14). Šitai tvarkomasi ir Belgijoje, bei Nyderlanduose, kur mokesčiai yra panašūs ir valstybinėse ir privačiose dotuojamose aukštosiose mokyklose.

Trečiuoju būdu aukštosios mokyklos gauna valstybės institucijų paramą, bet čia studentai prisideda prie jų mokslo apmokėjimo ir moka stojamąjį mokestį aukštajai mokyklai. Tokia tvarka yra Vokietijoje, Ispanijoje, Prancūzijoje, Airijoje, Italijoje, Portugalijoje, Islandijoje ir Lichtenšteine

(15, p. 84). Prancūzijoje ir Islandijoje valstybinėse mokymo įstaigose imamas palyginti nedidelis stojamasis mokestis. Trijose šalyse studentai moka ir dar vienos rūšies mokestį – įmokas už sveikatos apsaugą Prancūzijoje, mokestį regioninėms organizacijoms, kurios administruoja didžiąją dalį paramos studentams Italijoje, bei studentų organizacijų nario mokestį Islandijoje (35, p. 41).

Visose Europos valstybėse pagrindinis aukštųjų mokyklų finansavimo šaltinis lieka valstybės biudžetas. Tiesioginiai biudžeto asignavimai aukštosiose mokyklose sudaro nuo 60 proc. iki 90 proc. jų gaunamų lėšų.

Stojamųjų ir studijų mokesčių poveikis aukštojo mokslo finansavimui kiekvienoje šalyje kitoks. Belgijoje tiek Flamandų, tiek Prancūzų bendruomenėse, Portugalijoje (valstybiniame sektoriuje) mokesčių dydį nustato Vyriausybė. Ispanijoje studijų mokesčio dydį nustato atskiros Autonominės bendruomenės arba centrinė Vyriausybė, o stojamuosius mokesčius nustato kiekvieno universiteto socialinių reikalų tarnyba.

Italijoje studijų mokesčius nustato kiekviena aukštoji mokykla individualiai, vadovaudamasi studentų mokslo laimėjimais bei socialine padėtimi ir atsižvelgdama į nacionalinius kriterijus (52, p. 23). 1997 metais nustatytas maksimalus mokesčių dydis. Bendra studentų mokesčių suma neturi viršyti 20 proc. valstybės indėlio į aukštojo mokslo įstaigos finansavimą.

Airijoje studijų mokesčio dydį nustato aukštosios mokyklos, bet jose stacionaro pagrindinės studijos praktiškai nemokamos visiems studentams. Stojamojo mokesčio, kuris gerokai mažesnis už studijų mokesčius, dydį nustato vyriausybė.

Vokietijoje aukštosios mokyklos rengia detalų biudžeto projektą ir teikia jį žemės parlamentui (18, p. 20). Biudžete yra beveik 700 atskirų eilučių, labai smulkiai reglamentuojančių leistinas išlaidas biudžetiniais metais. Paprastai perkelti lėšų iš vienos eilutės į kitą negalima. Baigiantis metams nepanaudotas lėšas būtina grąžinti biudžetui, bet tuo atveju kitais metais atitinkamai biudžeto eilutei bus skiriama mažiau lėšų.

Švedijoje taikomas aukštųjų mokyklų finansavimo mechanizmas artimas finansavimui bendrąja suma. Tačiau aukštosios mokyklos joms skirtas lėšas gauna dviem dalimis – viena dalis yra skirta finansuoti pagrindines studijas, kita dalis – podiplominėms studijoms ir moksliniams tyrimams (skiriama universitetams).

Jungtinėje Karalystėje taip pat galioja finansavimo bendrąja suma sistema (18, p. 23). Lėšos studijoms ir moksliniams tyrimams skiriamos pagal gana aiškia metodiką, leidžiančią aukštosioms mokykloms prognozuoti savo galimas pajamas ateinantiems metams. Lėšų skaičiavimo metodikose atskirai vertinamos lėšos studijoms ir atskirai – moksliniams tyrimams. Skaičiuojant lėšas moksliniams tyrimams atsižvelgiama į mokslininkų darbo užmokestį ir mokslinės veiklos rezultatus ankstesniais metais. Gautinomis lėšomis aukštosios mokyklos disponuoja laisvai, prižiūrimos aukštosios mokyklos tarybos.

Biudžeto požiūriu finansinės paramos studentams tendencijos esti tiesiogiai susijusios su studentų skaičiumi. Kuo daugiau studentų, tuo didesnės apimtys, reikalingos palaikyti tą patį vidutinį rėmimo lygį. Kai kuriose Europos Sąjungos šalyse vietų skaičius ribojamas visuose mokymo kursuose, - tai gali būti daroma valstybės mastu, kaip Norvegijoje, arba pačių aukštųjų mokyklų valia jų galimybių pagrindu (Airijoje, Portugalijoje, Švedijoje ir Jungtinėje Karalystėje); tatau savo ruožtu gali būti nustatoma valstybinės politikos lygiu (pvz., planinis absolventų skaičius numatomas Suomijoje, maksimalūs ir minimalūs skaičiai – Švedijoje, planinis studentų skaičius – Jungtinėje Karalystėje (35, p. 16).

Belgijoje ir Austrijoje aukštosios mokyklos turi priimti vis daugiau studentų ir nebūtinai gauti papildomų resursų, net kai priimtųjų skaičius iš tikro išauga. Belgijoje, kur egzistuoja labai tvirta laisvo priėmimo tradicija, visokie mėginimai įvesti stojamuosius egzaminus susilaukia pasipriešinimo (52, p.14). Austrijoje įstatymas įpareigoja universitetus priimti visus pareiškimą padavusius studentus.

Vis dėlto daugelyje kitų Europos valstybių priėmimą į kai kurias specialybes reguliuoja arba pačios aukštosios mokyklos, atsižvelgdamos į savo galimybes (Danijoje, Vokietijoje, Ispanijoje, Nyderlanduose, Islandijoje), arba vyriausybės, nustatydamos ribotą priėmimo vietų skaičių (Prancūzijoje, Italijoje, Nyderlanduose). Šiose šalyse daugeliui kursų, ypač bendriesiems universitetiniams kursams, nekeliama jokių specialių stojimo reikalavimų.

1.3. Valstybės biudžeto asignavimų valdytojai

Valstybė, turėdama ribotus išteklius, paprastai tik iš dalies gali tenkinti aukštojo mokslo finansines galimybes. Pagrindinis Lietuvos aukštojo mokslo lėšų šaltinis yra valstybės biudžeto asignavimai, o universitetai yra valstybės biudžeto asignavimų valdytojai.

Valstybės biudžeto asignavimų valdytojai, vadovaudamiesi maksimalių asignavimų dydžiais, sudaro savo išlaidų pagal programas sąmatų projektus ir prognozuoja jiems pavaldžių įstaigų išlaidų pagal programas sąmatų projektų sudarymą. Valstybės biudžeto asignavimų valdytojai [30, p. 2]:

1. maksimalių asignavimų dydį, pakitusias arba patvirtintas naujas pinigines ir natūrinės išlaidų normas, kitus parengia ir praneša pavaldžioms įstaigoms 3 metų prognozuojamus pagrindinius šių įstaigų veiklos rodiklius, rodiklius, kurie būtų išlaidų pagal programas sąmatų projektuose numatomiems asignavimas tiksliai apskaičiuoti;

2. sudaro tiesiogiai vykdomų programų ir centralizuotų priemonių išlaidų pagal sąmatų projektus.

3. duoda nurodymus pavaldžioms įstaigoms dėl išlaidų pagal programas sąmatų projektų sudarymo ir nustato jų pateikimo terminus. Valstybės biudžeto asignavimų valdytojai nustato

pavaldžioms įstaigoms tokius išlaidų pagal programas sąmatų projektų sudarymo terminus, kad jos galėtų laiku pateikti Finansų ministerijai asignavimų sumas, būtinas įtraukti į valstybės biudžeto projektą;

Valstybės biudžeto asignavimų valdytojai, rengdami programų projektus, gali teikti Finansų ministerijai programų bei jų išlaidų sąmatų alternatyvas, t.y. numatyti kelis kai kurių programų variantus, įskaitant specialiąsias ir kompleksines programas, kurios būtų vykdomos kartu su kitais valstybės biudžeto asignavimų valdytojais ar pavaldžiomis įstaigomis. Teikiamos alternatyvos neturi viršyti bendros nustatytos maksimalių asignavimų sumos. Asignavimų valdytojai kartu su išlaidų pagal programas sąmatų projektais pateikia Finansų ministerijai pajamų už teikiamas paslaugas ir administruojamų pajamų bei specialiųjų programų išlaidų suvestinius sąmatų projektus.

Valstybės biudžeto asignavimų valdytojai parengtus (patikslintus) strateginius veiklos planus (iš jų ir programas, išdėstytas prioriteto tvarka, bei biudžeto paraiškas) pateikia Finansų ministerijai.

Valstybės biudžeto asignavimų valdytojai turi teisę [34, p. 65]:

1. biudžetinais metais, ne vėliau kaip likus 10 dienų iki atitinkamo ketvirčio pabaigos, keisti patvirtintų jų vadovaujamų institucijų ir jiems pavaldžių institucijų veiklai biudžetu asignavimų pagal ekonominę klasifikaciją paskirtį, neviršydami patvirtintų tam tikrai programai ir funkcijai bendrųjų asignavimų paprastosioms išlaidoms, iš jų – darbo užmokesčiui, sumų. Asignavimų sumos paprastosioms išlaidoms, iš jų darbo užmokesčiui, yra maksimalios ir jų ekonomija gali būti naudojama nepaprastosioms išlaidoms finansuoti;

2. keisti bendros asignavimų sumos ketvirtinį paskirstymą programai vykdyti, suderinęs su Finansų ministerija (valstybės biudžeto asignavimų valdytoja);

3. Valstybės biudžeto asignavimų valdytojas, sudarydamas programų ir programų išlaidų sąmatų projektus, teikti programų bei jų išlaidų sąmatų alternatyvas Finansų ministerijai.

Valstybės biudžeto asignavimų valdytojai privalo [21, p. 2]:

1. Naudoti skirtus biudžeto asignavimus pagal nustatytą paskirtį savo vadovaujamos institucijos programoms vykdyti, paskirstyti jiems skirtas biudžeto lėšas pavaldžioms institucijoms jų veiklai ir programoms vykdyti, programų tikslams ir uždaviniams įgyvendinti;

2. Nustatyti ir patvirtinti vadovaujamos institucijos programų išlaidų sąmatas, neviršijant šioms programoms patvirtintų bendrųjų asignavimų, tarp jų – paprastosioms išlaidoms, iš jų – darbo užmokesčiui, ir nepaprastosioms išlaidoms, sumų;

3. Organizuoti programų, finansuojamų iš valstybės biudžeto rengimą ir vykdymą;

4. Teikti finansinę ir kitą atskaitomybę Lietuvos Respublikos Vyriausybės arba jos įgaliotos institucijos nustatyta tvarka;

5. Vykdyti savo turtinius įsipareigojimus, atlikti pavaldžių institucijų finansinės atskaitomybės analizę;

6. Užtikrinti vadovaujamos institucijos finansinių ir statistinių ataskaitų teisingumą;

7. Užtikrinti programų vykdymo ir paskirtų asignavimų naudojimo efektyvumą ir rezultatyvumą.

Šiuo metu aukštajai mokyklai skiriamos valstybės biudžeto lėšos siejamos su atitinkamomis programomis ir aukštosios mokyklos veiklos vertinimo rezultatais. Prireikus Ministerija gali inicijuoti aukštosios mokyklos ūkinės ir finansinės veiklos auditą. Valstybės biudžeto lėšų poreikis valstybinei aukštajai mokyklai nustatomas pagal Valstybės biudžeto lėšų poreikio nustatymo ir jų skyrimo mokslo ir studijų institucijoms metodiką.

1.4. Aukštosios mokyklos biudžeto sandara

Aukštosios mokyklos biudžeto sistemą sudaro jos bendrasis biudžetas ir padalinių biudžetai, kurie yra sudedamoji aukštosios mokyklos biudžeto dalis.

Aukštosios mokyklos biudžeto *pajamas* sudaro (1, p. 62):

- valstybės biudžeto asignavimai;
- tikslinės valstybės biudžeto lėšos;
- specialiosios pajamos.

Aukštajai mokyklai skiriamos valstybės biudžeto lėšos siejamos su atitinkamomis programomis. Jas sudaro dvi pagrindinės dalys:

1. lėšos, skirtos valstybės finansuojamose vietose studijuojančiųjų studijoms;
2. lėšos, skirtos moksliniams tyrimams ir veiklai, tiesiogiai nesusijusiai su studijų organizavimu ir paslaugų teikimu.

Lėšų, skiriamų apmokėti už valstybės finansuojamose vietose studijuojančiųjų studijas, dydis nustatomas pagal konkrečios aukštosios mokyklos studentų skaičių ir Vyriausybės patvirtintą studijų kainą. Į studijų kainą įskaičiuojamos lėšos, būtinos studijoms organizuoti bei jų moksliniam lygiui palaikyti, tai yra [19, p. 30]:

- lėšos aukštųjų mokyklų dėstytojų, mokslo ir kitų su studijomis susijusių darbuotojų darbo užmokesčiui ir valstybiniam socialiniam draudimui;
- lėšos, aukštosios mokyklos išlaidoms, susijusioms su studijomis ir jų moksliniam lygiui palaikyti reikalingomis prekėmis bei paslaugomis;
- lėšos studentų kultūros, sporto ir visuomeninei veiklai organizuoti.

Valstybės biudžeto lėšos moksliniams tyrimams ir veiklai, tiesiogiai nesusijusioms su studijų organizavimu ir patarnavimu, susideda iš tokių aukštosios mokyklos išlaidų:

- į studijų kainą neįskaičiuotos organizavimo ir paslaugų išlaidos, susijusios su vadovėlių ir metodinės medžiagos leidyba, studentų ir dėstytojų tarptautiniais mainais, naujų studijų

programų rengimu, mokomųjų laboratorijų įrengimu, dėstytojų kvalifikacijos tobulinimu ir kt.;

- išlaidos universitetuose atliekamiems moksliniams tyrimams ir meninei veiklai plėtoti, aukštosios mokyklos administravimo pastatų išlaikymo, šildymo ir kitos ūkio išlaidos; moksliniams tyrimams (doktorantūra) ir menininkams (meno aspirantūra) rengti;
- ilgalaikio turto (mokslui ir studijoms skirta aparatūra, įrenginiai, leidybos ir kompiuterių įranga ir kt.) įsigijimo ir pastatų renovacijos išlaidos
- studentų stipendijos.

Kiekvienai aukštajai mokyklai skiriamos lėšos yra suskaidomos pagal ekonominės klasifikacijos išlaidų straipsnius. Universitetams yra nurodomos sumos skirtos paprastosioms išlaidoms, iš jų – lėšos darbo užmokesčiui, ir nepaprastosioms biudžeto išlaidoms, kurių nustatyto dydžio keisti negalima. Prie nepaprastųjų išlaidų priskiriamos išlaidos naujų objektų statybai ir ilgalaikio turto įsigijimui. Stipendijų, kurias aukštosios mokyklos moka studentams, fondo dydį reglamentuoja Vyriausybės nutarimai.

Valstybės biudžeto lėšos aukštosioms mokykloms papildomai gali būti skiriamos vykdyti specialias užduotis, projektus ar programas. Tai vadinamosios tikslinės paskirties lėšos ir jos gali patekti iš įvairių valstybės biudžeto fondų arba kitų valstybės įstaigų valdomų biudžeto lėšų. Šios lėšos gali sudaryti iki 10% visų mokslui ir studijoms skirtų lėšų. Tikslines aukštosioms mokykloms skiriamas valstybės biudžeto lėšas sudaro [1, p. 28]:

- Lietuvos valstybinio mokslo ir studijų fondo parama moksliniams tyrimams;
- Valstybės stipendijos mokslininkams;
- Švietimo ir mokslo ministerijos skiriamos tikslinės lėšos konferencijų bei seminarų organizavimui, leidybai, interneto ryšiams apmokėti ir kita;
- Tikslinės lėšos investiciniams projektams, finansuojamiems iš valstybės biudžeto lėšų, paskolų fondo ar privatizavimo fondo.

Kadangi normaliai aukštųjų mokyklų veiklai ir plėtrai valstybės biudžeto skiriamų lėšų nepakanka, todėl universitetai yra skatinami užsidirbti papildomų pajamų iš kitų šaltinių. Šiuo metu aukštųjų mokyklų specialiąsias lėšas sudaro [1, p. 28]:

- Studentų įmokos už studijas valstybės nefinansuojamose vietose ir kitos įmokos už studijų paslaugas;
- Pajamos pagal sutartis su įmonėmis ir organizacijomis už mokslo tiriamuosius darbus;
- Pajamos už įvairius kursus, seminarus;
- Pajamos už patalpų nuomą;
- Pajamos iš ūkinės komercinės veiklos (leidybos, studentų maitinimo, poilsio bazių, konferencijos salės ir kt.).

Valstybinės aukštosios mokyklos lėšos, gautos kaip studentų studijų įmokos, taip pat lėšos, gautos iš studentų už studijas ir pajamos iš mokslinės ir ūkinės veiklos bei teikiamų paslaugų Vyriausybės nustatyta tvarka įtraukiamos į valstybės biudžeto apskaitą, tačiau naudojamos šios aukštosios mokyklos specialiosioms programoms finansuoti.

Aukštosios mokyklos planuodamos savo veiklą, patiria sekančias **išlaidas**:

- organizuoja studijas;
- vykdo mokslinius tyrimus;
- tenkina bendras universiteto reikmes;
- tenkina ūkio eksploatavimo reikmes;
- tenkina kultūrinės ir socialinės reikmes.

Visos aukštosios mokyklos turi savitumą detalizuodamos mokyklos išlaidų struktūrą pagal reikmių sritį. Aukštosios mokyklos savo biudžeto projektuose išlaidas pateikia detaliau ir ne visos vienodai priskiria tam tikras išlaidas prie reikalingų sričių.

Nuo 1999 metų biudžeto išlaidos planuojamos, taikant programinį biudžeto sudarymo principą, todėl biudžetinių įstaigų finansavimo objektas yra jų vykdomų programų išlaidos. Atsižvelgiant į šią aplinkybę, biudžetinių įstaigų išlaidų apskaita turi būti tvarkoma grupuojant jas ne tik pagal funkcinę ir ekonominę klasifikaciją, bet ir pagal atskiras programas, nes tokie duomenys reikalingi išlaidų planavimo ir finansavimo klausimams spręsti bei išlaidų sąmatų vykdymo finansinei atskaitomybei sudaryti.

1.5. Aukštosios mokyklos biudžeto fondai

Atsižvelgiant į aukštosios mokyklos veiklos tikslus ir pagrindines funkcijas bei siekiant veiksmingai ir planingai panaudoti lėšas ir tinkamai tvarkyti jų apskaitą, tikslinga sudaryti tokius tikslinės lėšų paskirties fondus (1, p. 69):

- **Studijų.** Šio fondo dydį lemia aukštosios mokyklos pajamos, susidedančios iš valstybės biudžeto asignavimų studijoms ir studijuojančiųjų įmokų. Pastarosios įmokos gali būti surenkamos iš studijuojančiųjų savo lėšomis; užsienio valstybių piliečių; asmenų, jau turinčių aukštojo mokslo diplomą, gautą studijavus valstybės finansuojamoje vietoje; asmenų, studijuojančių pagal kvalifikacijos tobulinimo ar kitas nenuosekliųjų studijų programas; už pakartotinį egzaminų laikymą, papildomų modulių studijas. Studijų fondo dydis gali būti nustatomas pagal faktinį studentų skaičių ir vieno studento metinę kainą.

- **Mokslo ir (ar) meno.** Šio fondo dydį lemia sekančios pajamos: valstybės biudžeto asignavimai; tiksliniai valstybės biudžeto asignavimai moksliniams tyrimams; tarptautinių projektų ir fondų lėšos; užsakomųjų mokslo tiriamųjų ar kūrybinių darbų lėšos; mokslininkų stipendijos;

leidybos, ekspertinės ir kitos veiklos lėšos. Svarbiausia yra įvertinti mokslinių tyrimų ir taikomosios mokslinės veiklos prioritetus ir rezultatus, veiksmingumą ir gaunamas iš šios veiklos lėšas. Dalis fondo lėšų paskirstoma aukštosios mokyklos iniciatyva. Kita fondo dalis, kurią sudaro lėšos, gautos pagal sutartis, gali būti panaudota tik konkrečioms tikslams. Lėšas šiam fondui galima apskaičiuoti pagal kiekybinius mokslinės veiklos efektyvumo rodiklius, pagal mokslininkų skaičių, pagal tam tikrą susiklosčiusią tradiciją ar skiriant tam tikrą studijų fondo procentą.

- **Bendrajį.** Šis fondas sudaromas iš valstybės biudžeto asignavimų dalies bei aukštosios mokyklos nebiudžetinių pajamų atskaitymų. Šios lėšos naudojamos administravimo ir bendrosios paskirties išlaidoms padengti, tokioms kaip bibliotekos, skaičiavimo centro, finansų, personalo, visuomenės informavimo, informacinių sistemų ir kitų aukštosios mokyklos tarnybų palaikymo, reprezentacijos ir kitoms bendroms universiteto išlaidoms. Šio fondo dydį nustatyti rekomenduojama remiantis atitinkamais kiekybiniais rodikliais. Neretai šio fondo dydį lemia ir aukštosios mokyklos tradicijos.

- **Socialinės paramos.** Fondo šaltiniai yra: valstybės biudžeto asignavimų dalis; aukštosios mokyklos nebiudžetinių pajamų atskaitymai; įmokos už gyvenimą bendrabutyje; rėmėjų ir kitos lėšos. Šios lėšos skiriamos stipendijoms, pašalpoms ir kitam aukštosios mokyklos studentų ir darbuotojų rėmimui. Jo dydis priklauso nuo aukštosios mokyklos galimybių spręsti socialines problemas. Dalis šio fondo turėtų būti naudojama finansuoti studentų kultūrinę ir sportinę veiklą, gerinti darbuotojų darbo ir poilsio sąlygas.

- **Ūkio.** Fondas sudaromas iš valstybės biudžeto asignavimų dalies; investicinių ir renovacijos projektų lėšų; ūkinės veiklos teikiamų pajamų; laikinai nenaudojamų patalpų ar įrengimų nuomos gaunamų pajamų. Šiomis lėšomis padengiamos turto eksploatavimo ir funkcionavimo, pastatų renovacijos ir remonto išlaidos, šildymo, elektros, transporto ir ryšių paslaugos.

- **Plėtros.** Fondas susideda iš valstybės biudžeto asignavimų; paskolų ar fondų lėšų, skirtų įgyvendinti investicinius projektus; nebiudžetinių pajamų, gautų už teikiamas studijų, mokslo ir kitas paslaugas, atskaitymų; rėmėjų ir kitų lėšų. Šio fondo lėšas tikslinga naudoti centralizuotai. Jos skiriamos įsigyti ilgalaikio turto, naujos technikos, aparatūros ir įrengimų, kompiuterių ir leidybos įrangos, šiuolaikinių technologijų, stiprinti materialiąją bazę, finansuoti renovacijos ir kitus darbus.

- **Rezervo.** Šio fondo dydį turi nustatyti senatas, tvirtindamas aukštosios mokyklos biudžetą. Šis fondas gali būti naudojamas papildyti kitus fondus, taip pat biudžete nenumatytoms aukštosios mokyklos reikmėms.

Formuojant aukštosios mokyklos biudžetą fondų principu yra siekiama veiksmingiau naudoti aukštosios mokyklos lėšas, prognozuoti ir planuoti veiklą, padidinti finansinės veiklos skaidrumą, o taip pat pabrėžti aukštosios mokyklos veiklos prioritetus ir lėšų panaudojimo tikslus.

Aukštosios mokyklos pačios sprendžia kaip skirstyti ir panaudoti turimas lėšas. Fondai gali būti sudaromi labai įvairiai, tačiau labiausiai priklauso nuo finansų valdymo modelio ir decentralizacijos lygio.

Aukštųjų mokyklų administratorių geros patirties vadove nurodomi dažniausiai taikomi fondų sudarymo ir valdymo variantai:

1. Visos lėšos telkiamos tikslinės paskirties fonduose. Padaliniam lėšos nustatomos pagal jų poreikį ir esamą lėšų kiekį. Sprendimus dėl lėšų pervedimo padaliniam priima rektorius ir senatas. Taigi padalinių savarankiškumas yra ribojamas.

2. Iš valstybės gaunamos lėšos kaupiamos specialios paskirties fonduose, o padalinių uždirbtos pajamos patenka tiesiai į padalinius. Dalis šių lėšų gali būti pervedama į centralizuotus fondus. Taip yra skatinama padalinių iniciatyva, tačiau sudėtinga tampa finansų valdyba.

3. Visos lėšos pagal fondus iš karto skirstomos padaliniam. Lėšos centralizuotose fonduose kaupiamos, taikant padaliniam mokamas paslaugas. Taip skatinamas padalinių savarankiškumas, tačiau iškyla pavojus, kad padaliniai gali pradėti teikti paslaugas sau.

Sudarant padalinių fondus tikslinga skatinti prioritetines aukštosios mokyklos veiklas: studijas, mokslinius tyrimus, paslaugas visuomenei. Iš neprioritetinės ar komercinės veiklos gautos lėšos turėtų būti perduodamos bendriesiems ar plėtros fondams ir dėl jų panaudojimo ir tikslingumo spęstų aukštosios mokyklos vadovai ir senatas.

1.6. Biudžeto projekto rengimas ir metodika

Aukštųjų mokyklų biudžeto projektus rengia finansus administruojančios tarnybos. Biudžeto projektas susideda iš valstybės biudžeto asignavimų išlaidų sąmatos projekto bei nebiudžetinių pajamų ir išlaidų sąmatos projekto. Senatui pateikiamas ir atsiskaitymų nuo nebiudžetinių pajamų ir aukštosios mokyklos fondus projektas. Nebiudžetinės pajamos daugeliu atveju gaunamos iš gretutinės ir ūkinės aukštosios mokyklos veiklos ir yra skiriamos padengti tos veiklos išlaidas. Todėl šios lėšos paprastai neperskirstomos ir jas gauna tie aukštosios mokyklos padaliniai, kurie jas uždirbo. Tačiau kiekviena aukštoji mokykla pasitvirtina savo vidinę padalinių nebiudžetinių pajamų, kurios papildo bendrą aukštosios mokyklos perskirstomą biudžetą ar centralizuotus fondus, atskaitymo tvarką.

Biudžeto projektas svarstomas aukštųjų mokyklų padalinių tarybose, rektorate ir pateikiamas senatui tvirtinti. Patvirtinus biudžeto projektą senate, aukštosios mokyklos rektorius išleidžia įsakymą dėl biudžeto vykdymo.

Valstybės biudžeto lėšų poreikis valstybinei aukštajai mokyklai nustatomas pagal Valstybės biudžeto lėšų poreikio nustatymo ir jų skyrimo mokslo ir studijų institucijoms metodiką [31]. Šią

metodiką tvirtina Vyriausybė, atsižvelgiama į Lietuvos mokslo tarybos, Lietuvos universitetų rektorių konferencijos (konferencijų), Lietuvos mokslo institutų direktorių konferencijos (konferencijų), Lietuvos kolegijų direktorių konferencijos (konferencijų) ir Lietuvos studentų atstovybių sąjungos (sąjungų) siūlymus [19, p. 30]. Ši metodika parengta siekiant užtikrinti, kad mokslo ir studijų finansavimas būtų tikslinis, o moksliniai tyrimai ir eksperimentinė plėtra būtų finansuojami konkurso būdu, taip pat būtų skiriama mokslo ir verslo integracija

Lėšų studijoms poreikis (LSP) apskaičiuojamas susumavus lėšas, kurios reikalingos valstybės finansuojamų studentų visose mokslo ir studijų institucijose studijoms finansuoti:

$$\mathbf{LSP} = \sum_{i \approx 1}^{49} \mathbf{LSI}_i \quad (1)$$

čia:

LSP – lėšų studijų poreikis; \mathbf{LSI}_i – lėšos, reikalingos i-osios mokslo ir studijų institucijoms finansuoti.

Lėšos reikalingos i-osios mokslo ir studijų institucijos studijoms finansuoti, apskaičiuojamos susumavus lėšas, reikalingas visų studijų programų tipų valstybės finansuojamų studentų studijoms finansuoti:

$$\mathbf{LSI}_i = \sum_{jt \approx 2}^8 \mathbf{LS}_{i,jt} \quad (2)$$

čia:

\mathbf{LSI}_i – lėšos, reikalingos i- osios mokslo ir studijų institucijos studijoms finansuoti;

$\mathbf{LS}_{i,jt}$ – lėšos, reikalingos i- osios mokslo ir studijų institucijos jt-ojo studijų programos tipo studentams finansuoti.

Konkrečiau studijų programų tipo valstybės finansuojamų studentų studijoms reikalingos lėšos apskaičiuojamos susumavus lėšas, kurios reikalingos to studijų programų tipo visų 14 sričių arba krypčių arba jų grupių (toliau vadinama krypčių grupė), studentų studijoms finansuoti:

$$\mathbf{LS}_{i,jt} = \sum_{jg \approx 1}^{14} \mathbf{LSG}_{i,jt}^{jg} \quad (3)$$

čia:

$\mathbf{LS}_{i,jt}$ – lėšos, reikalingos i- osios mokslo ir studijų institucijos jt-ojo studijų programos tipo studentams finansuoti.

LSG^{ig}_{i,ji} - lėšos, reikalingos i- osios mokslo ir studijų institucijos jt-ojo studijų programos tipo jg- osios kryptių grupės studijoms finansuoti.

Lėšos, kurių reikia atskiro studijų programų tipo kiekvienos kryptių grupės valstybės finansuojamų studentų studijoms, apskaičiuojamos sudėjus lėšas, kurių reikia to studijų programų tipo ir kryptių grupės visų studijų formų, studentų studijų išlaidoms padengti.

Lėšos, kurių reikia atskiro studijų programų tipo, kryptių grupės ir formos valstybės finansuojamų studentų studijoms, apskaičiuojamos to studijų programų tipo, kryptių grupės ir formos sąlyginį visų kursų studentų skaičių padauginus iš atitinkamos sąlyginės studijų kainos.

Universitetinių pagrindinių studijų programos kiekvienos studijų kryptių grupės dieninės studijų formos metinės studijų išlaidos (nustatytoji studijų kaina) nustatoma sudėjus lėšas:

- o dėstytojų, mokslo ir kitų su studijomis susijusių darbuotojų metiniam darbo užmokesčiui ir jų valstybinio socialinio draudimo įmokoms;
- o susijusioms su studijomis ir jų moksliniam lygiui palaikyti reikalingomis prekėmis ir paslaugomis per metus;
- o studentų kultūros, sporto ir visuomeninei veiklai organizuoti.

Dėstytojų, mokslo ir kitų su studijomis susijusių darbuotojų mėnesinis darbo užmokestis ir jų valstybinio socialinio draudimo įmokos apskaičiuojamas teorinį vidutinį dėstytojo mėnesinį atlyginimą padalinus iš norminio kryptių grupės studentų skaičiaus vienam dėstytojui ir sudėjus su mokslo ir kitų su studijomis susijusių darbuotojų (išskyrus dėstytojus) vidutinį mėnesinį atlyginimą padalintą iš norminio kryptių grupės studentų skaičiaus vienam aptarnaujančiam darbuotojui.

Mėnesinės išlaidos susijusios su studijomis ir jų moksliniam lygiui palaikyti reikalingomis prekėmis ir paslaugomis apskaičiuojamos vienam humanitarinių mokslų srities universitetinių pagrindinių studijų dieninės formos studentui šiam tikslui reikalingas lėšas padauginus iš kryptių grupės koeficiento. Lėšos vienam humanitarinių mokslų srities universitetinių pagrindinių studijų dieninės formos studentui sudaro 30 procentų lėšų, numatytų dėstytojų, mokslo ir kitų su studijomis susijusių darbuotojų mėnesiniam darbo užmokesčiui.

Lėšos studentų kultūros, sporto ir visuomeninei veiklai organizuoti sudaro 7 proc. universitetinių pagrindinių humanitarinių mokslų studijų dieninės studijų formos metinės kainos be lėšų, reikalingų studentų kultūros, sporto ir visuomeninei veiklai organizuoti.

Lėšos mokslui ir menui – tai lėšos moksliniams tyrimams, eksperimentinei plėtrai ir meno veiklai plėtoti. Valstybės biudžeto asignavimai mokslui ir menui turi būti ne mažesni kaip pusė visų lėšų studijoms.

Lėšos administravimui ir ūkiui – tai lėšos institucijoms administruoti, institucijų pastatams išlaikyti, administracijos ir ūkio specialistų kvalifikacijai tobulinti, taip pat kitoms nenumatytoms

išlaidoms, su institucijų vykdomos veiklos specifika susijusiomis išlaidomis, Valstybės biudžeto asignavimai administravimui ir ūkiui turi būti ne didesni kaip 25 procentai visų lėšų studijoms, mokslui ir menui.

Lėšos kultūros vertybėms prižiūrėti skiriamos objektams, įrašytiems į Lietuvos Respublikos nekilnojamojo kultūros vertybių registrą ir Lietuvos kultūros vertybių sąrašus. Valstybės biudžeto asignavimai kultūros vertybėms prižiūrėti turi būti ne mažesni kaip 8 tūkstančiai minimalaus gyvenimo lygio dydžių.

Kitoms funkcijoms skiriamos lėšos yra paskaičiuojamos teisės aktų nustatyta tvarka.

1.7. Aukštosios mokyklos lėšų valdymo efektyvumo metodologija

Rengiant aukštosios mokyklos biudžeto lėšų skirstymo fakultetams ar kitiems padaliniais metodikas, pirmiausia būtina įvertinti, ar galima tiksliai nustatyti su konkrečiais padaliniais susijusias išlaidas, ir tik tada spręsti dėl decentralizuoto ar centralizuoto finansų panaudojimo tikslingumo. Tai pirmiausia pasakytina apie lėšas, kurių poreikį padaliniais sunku objektyviai įvertinti, o tiksli apskaita labai sudėtinga (pvz., lėšų, reikiamų sumokėti už padalinių patalpų šildymą ar už sunaudojamą elektros energiją).

Tvirtinant konkrečias finansų skirstymo aukštosios mokyklos padaliniais ir juose metodikas, būtina įvertinti lėšų gavėjo teikiamų paslaugų kokybę, derinant savianalizės ir audito elementus. Metodikos turi užtikrinti proceso skaidrumą ir tvarką. Vidinė finansų sistema, suteikianti laisvę veikti turi derinti racionalią ir griežtą atskaitomybę ir atsakomybę (12, p. 84).

Konkrečių aukštosios mokyklos padalinių išlaidų sąmatose gali būti numatytas padalinio vadovo arba rezervo fondas, skirtas paremti padalinio subjektus, kurie turi laikinų kūrimosi, plėtros, persiorientavimo sunkumų, rengia naujus perspektyvinius projektus, modernizuoja laboratorijas ar turi kitų specifinių problemų.

Aukštosios mokyklos gali naudoti centralizuotą arba decentralizuotą lėšų paskirstymo būdą. Galimi aštuoni centralizuoto lėšų paskirstymo būdai [13, p. 201]:

1. Lėšos suplaukia į aukštosios mokyklos vadybinį centrą, kuris ir priima strateginius bei einamuosius sprendimus dėl jų paskirstymo padaliniais.

2. Aukštojoje mokykloje veikla organizuojama pagal strateginius prioritetus, tuomet dėl turimų lėšų paskirstymo centralizuotai priimami kai kurie sprendimai, sietini su ilgalaikės pasekmės turinčios veiklos aprūpinimu lėšomis, tačiau einamuosius reikalus tvarko padaliniai, turintys teisę apsispręsti dėl gautų lėšų paskirstymo.

3. Lėšos suplaukia į centrą, tačiau didžioji dalis atskiriama fakultetams, katedroms ir tyrimų centrams, kurie perka paslaugas iš centralizuotai tvarkomų padalinių.

4. Lėšos surenkamos centralizuotai; jos paskirstomos pirmiausia siekiant lėšomis aprūpinti centralizuotai teikiamas paslaugas, o tai, kas lieka, paskiriama fakultetams, kurie naudojami pusiau autonomiškais biudžetais.

5. Lėšos centralizuotai paskirstomos padaliniais pagal sutartinius įsipareigojimus.

6. Pinigų turi galimybes užsidirbti įvairūs aukštosios mokyklos padaliniai, jie juos grąžina į centrą, o centras juos administruoja pagal instituciškai patvirtintas finansų paskirstymo taisykles.

7. Iš pinigų, kuriuos užsidirba padaliniai, išskaičiuojami mokesčiai, reikalingi padengti centralizuotas išlaidas, o kiti pinigai lieka padaliniuose, kurie juos ir užsidirbo.

8. Pinigų užsidirba visi aukštosios mokyklos padaliniai, kurie perka visas būtinas centralizuoto administravimo ir kitų padalinių paslaugas.

Vienoje aukštojoje mokykloje gali būti taikomi net keli nurodyti lėšų paskirstymo būdai.

Tačiau kai institucijoje įtvirtinamas decentralizuotas išteklių paskirstymo modelis, fakultetai, katedros bei kiti akademiniai padaliniai naudojami finansine autonomija ir turi teisę savarankiškai apsispręsti tiek dėl išteklių pritraukimo, tiek ir dėl jų realizavimo. Kaip teigia Kraujutaitytė (2002) esant decentralizuotam valdymui, pagrindinėmis institucijos vadovų priedermėmis tampa tokie siekiai:

- Nustatyti ir integruoti padalinių akademinis interesus, išryškinant institucijos prioritetus.
- Skatinti kolektyvinę ir asmeninę iniciatyvą padaliniuose užsidirbti pinigų parduodant mokymo, mokslinių tyrimų ir ekspertinių konsultacijų paslaugas ir bent dalį šių lėšų skirti institucijos prioritetiniams tikslams finansuoti.
- Analizuoti kainas, nustatyti mokesčius ir jų reguliavimo politiką, užtikrinti, kad visi pinigai būtų tvarkomi pagal įstatymus ir institucijos finansų politikos taisykles.
- Užtikrinti akademinį paslaugų kokybę, pasirūpinant, kad trumpalaikiai tikslai neužgožtų ilgalaikių akademinį tikslų ir nepakenktų aukštosios mokyklos prestižui.

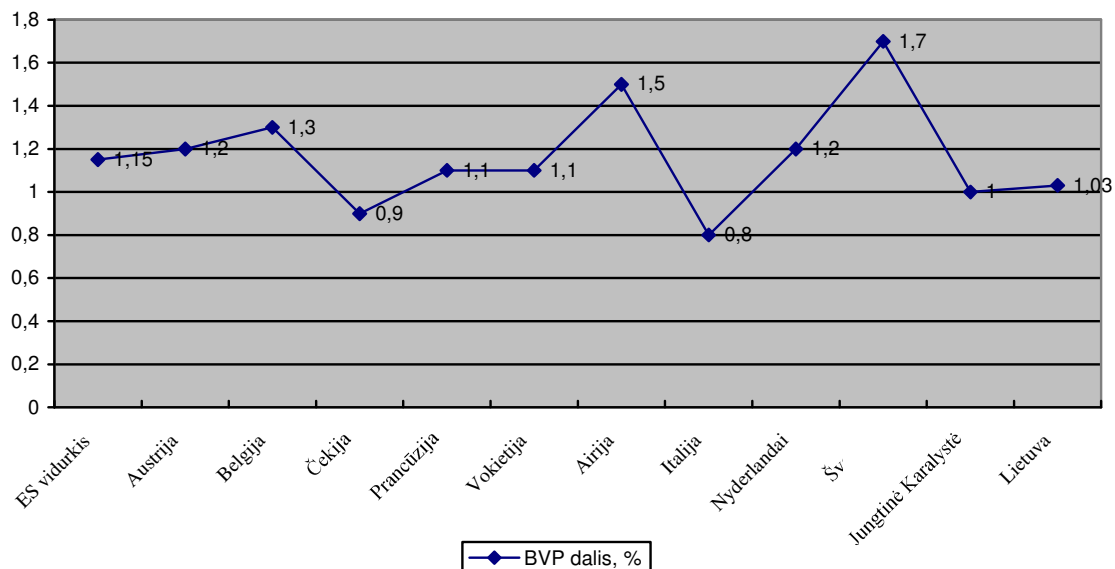
Šios finansų vadybos priemonės gali būti veiksmingos, kai aukštojoje mokykloje kiekvienas padalinys tampa atsakingas už lėšų kaupimą ir paskirstymą, kai veikia skaidri padalinių atsakomybės sritis apibrėžianti sistema, kai finansinė sėkmė traktuojama kaip vienas iš esminių kriterijų renkant padalinio vadovus ir kai dėmesys sutelkiamas ne tiek į išlaidų apskaitą, kiek į jų gavimo galimybes (15, p. 12).

Taigi šiuo atveju aukštosios mokyklos administracija jau ne reguliuoja ir kontroliuoja akademinį padalinių veiklą, o jai vadovauja pasitelkdama veiklos monitoringo priemonės ir gerbdama padalinių finansinę nepriklausomybę. Buvusi centrinė administracija, dirbanti pagal decentralizacijos principus, tampa atskira aukštosios mokyklos posisteme, formuojančia ir teikiančia tokias paslaugas, kurias iš jos yra suinteresuoti pirkti akademiniai institucijos padaliniai.

1.8. ES ir Lietuvos aukštojo mokslo finansavimo palyginimas

Yra pakankamai sunku palyginti aukštojo mokslo finansavimą skirtingose šalyse dėl esančios nevienodos ekonominės būklės, gyvenimo lygio skirtumų. Todėl vienas iš priimtinausių būdų yra lyginti finansavimą perkamosios galios paritetu, o ne rinkos valiutų kursais [18, p. 34] (naudojamas perkamosios galios pariteto indeksas, nes rinkos valiutų kursui įtakos turi daug veiksnių (palūkanų norma, prekybos politika, ekonomikos augimo lūkesčiai ir kita), kurie nedaug susiję su dabartine santykinė perkamąja galia skirtingose šalyse). Vienas didžiausių skirtumų Europos Sąjungos ir Lietuvos aukštosiose mokyklose yra studijų kaina bei mokslinių tyrimų įrangos naujumas. Per praėjusį dešimtmetį įrangai atnaujinti buvo skiriama ypatingai mažai lėšų, todėl šiuo metu pagrindinė materialinė bazė yra pakankamai prasta ir morališkai bei fiziškai pasenusi, dėl to jos atnaujinimui reikia skirti ypatingai daug lėšų. Europos Sąjungos šalyse ši situacija yra visiškai kitokia, kur ypatingai didelis dėmesys skiriamas aukšto lygio technologijoms bei įrangai.

Kadangi į aukštajai mokyklai skirtas valstybės biudžeto lėšas įeinančios darbo atlyginimo lėšos (kartu su socialiniu draudimu) ir stipendijos studentams sudaro labai didelę dalį, lyginimas pagal perkamosios galios paritetą yra objektyvesnis už lyginimą absoliučiais skaičiais. Tačiau geriausiai aukštojo mokslo padėtį įvairiose valstybėse apibūdina šiai sričiai tenkanti BVP dalis. BVP nusako valstybės ūkio būklę, o jo dalis, tenkanti įvairioms socialinio, kultūrinio ir ekonominio gyvenimo sritims, atspindi valstybės politikos bruožus.

1 pav. BVP dalis aukštajam mokslui 2003 metais, %.

Šaltinis: Tamašauskienė Z. (2004). Aukštojo mokslo finansavimas ir jo tobulinimas. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos 2004*: Ernesto Galvanausko mokslinės konferencijos pranešimų medžiaga. Šiauliai: VŠĮ Šiaulių universiteto leidykla, p. 273.

Aukštajam mokslui tenkančios BVP dalies atžvilgiu Lietuvoje valstybės biudžeto asignavimai atitinka ES vidurkį. 2003 metais Europos Sąjungos vidurkis buvo 1,15 proc. BVP, Lietuvoje – 1,03 proc. BVP, EBPO valstybių 1,2 proc. BVP. Bendros išlaidos aukštajam mokslui ir jų dalis BVP yra didesnė tose šalyse, kuriose remiamasi ne tik vyriausybės lėšomis, bet ir studentų mokesčiais, aukojimo ir kitais nevyriausybiniais šaltiniais.

Europos valstybių aukštosiose mokyklose personalo atlyginimui ir jų socialiniam draudimui vidutiniškai panaudojama apie 60% turimų lėšų (52, p. 27). Lietuvos aukštosios mokyklos darbo užmokesčiui, darbuotojų socialiniam draudimui ir studentų stipendijoms panaudoja praktiškai visas iš valstybės biudžeto gautas lėšas. Tokia tendencija labai pavojinga, nes praktiškai nieko nelieka studijų ir mokslinių tyrimų techniniam aprūpinimui. Lietuvos mokslų ir studijų institucijos iki šiol atsilieka nuo Europos Sąjungos šalių mokslinių tyrimų ir bandomosios plėtros finansavimo iš biudžetinių ir nebiudžetinių lėšų požiūriu.

2. ŠIAULIŲ UNIVERSITETO BIUDŽETO FORMAVIMO IR PASKIRSTYMO ANALIZĖ

2.1. Šiaulių Universiteto misija ir tikslai

Šiaulių Universitetas savo istorijos pradžia laiko 1948 metus, kai buvo įsteigtas Šiaulių mokytojų institutas. 1954 m. jis perorganizuotas į pedagoginį institutą. 1959 m. Šiauliuose buvo įkurtas Kauno politechnikos instituto filialas, nuo 1990 m. vadintas Kauno technologijos universiteto Šiaulių politechnikos fakultetu [43, p. 4].

Lietuvos Respublikos Seimo 1997 m. balandžio 8 dienos nutarimu Nr. VIII-184 Šiaulių pedagoginio instituto ir Kauno technologijos universiteto Šiaulių politechnikos fakulteto pagrindu nuo 1997 m. rugsėjo 1 dienos įsteigtas Šiaulių Universitetas.

Universiteto *misija* – mokslo ir studijų veikla skatinti šalies, ypač Šiaurės Lietuvos, kultūros, socialinę ir ekonominę pažangą.

Universiteto *tikslai* [43, p.4]:

1. sudaryti sąlygas asmeniui įgyti moksliniais tyrimais pagrįstą, kultūros, mokslo ir naujausių technologijų lygį atitinkantį aukštąjį išsilavinimą, kvalifikaciją ir mokslo laipsnį;
2. sudaryti sąlygas asmeniui tęsti mokymąsi, kelti įgytą kvalifikaciją bei įgyti naują kvalifikaciją;
3. rengti mokslininkus ir menininkus, stiprinti mokslo ir studijų poveikį Lietuvos ūkio ir kultūros pažangai bei demokratinės, pilietinės visuomenės sklaidai;
4. ugdyti švietimui ir kultūrai imlią visuomenę, gebančią efektyviai naudotis mokslu ir konkuruoti aukšto lygio technologijų, gaminių ir paslaugų rinkoje;
5. mokslinė, šviečiamąja, menine ir kita kultūros veikla skatinti Šiaurės Lietuvos regiono ir visos šalies plėtrą;
6. plėtoti šalies humanitarinės, informacinės ir technologinės kultūros ugdymui bei tarptautinei mokslo ir ūkio kooperacijai būtinus mokslinius tyrimus.

Universitetas, įgyvendindamas savo misiją bei tikslus, remiasi šiais principais:

1. humanistinių vertybių, pilietiškumo ir humanitarinės kultūros ugdymo;
2. integracijos į Lietuvos ir užsienio akademinę bendruomenę;
3. informacijai imlios visuomenės nuolatinio ugdymo;
4. mokslo ir studijų vienovės;
5. atvirumo visuomenei;
6. akademinės laisvės;
7. pagarbos žmogaus teisėms;

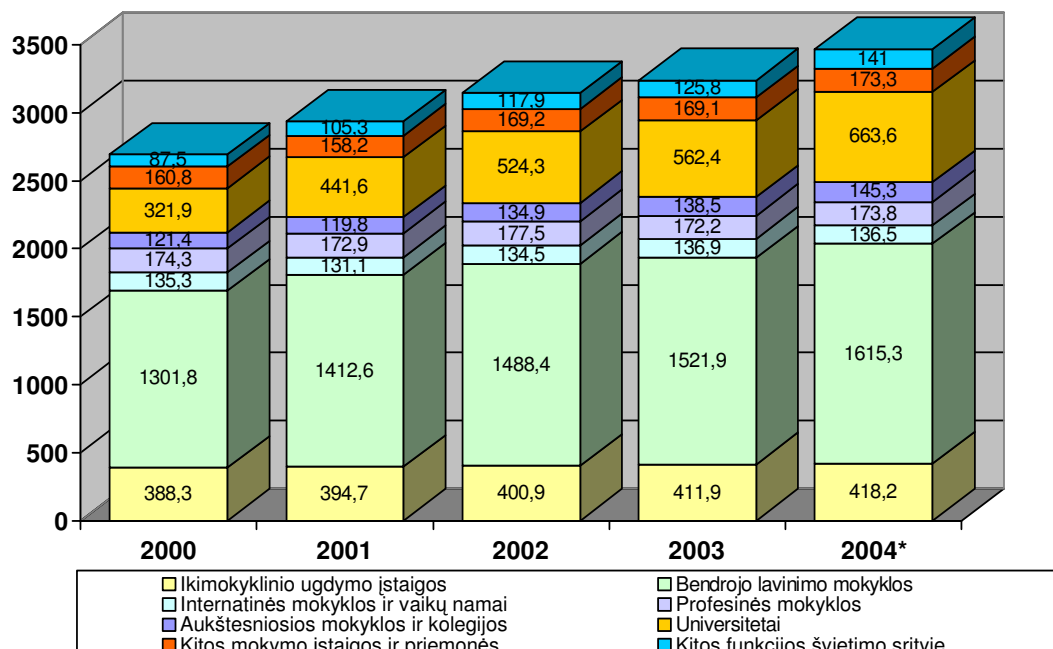
8. savivaldos.

Vykdydama savo misiją ir siekdama strateginių bei trumpalaikių tikslų aukštoji mokykla plėtoja tiek pagrindinę, t.y. akademinę, tiek gretutinę veiklą, orientuotą tenkinti visuomenės poreikius. Be to, dalis aukštosios mokyklos intelektualinių ir materialiujų išteklių turi būti skiriama vadybinei ir ūkinei veiklai.

2.2. Valstybės biudžeto asignavimų dalis, skirta ŠU, bendrame švietimo finansavime

Aukštoji mokykla turi turėti atitinkamą intelektualinį potencialą ir materialiąją bazę bei finansinių išteklių. Šiuolaikinės Lietuvos visuomenės raidai, įstojus į Europos Sąjungą, būtina siekti, kad kuo daugiau asmenų siektų aukštojo mokslo, būtų vis tobulesnės studijos aukštosiose mokyklose, būtų vykdoma tyrimų plėtra bei atnaujinama materialioji bazė.

Planuodami kitų metų pajamas, universitetai jas preliminariai skaičiuoja pagal Vyriausybės patvirtintą metodiką (aptartą pirmoje šio darbo dalyje). Valstybės biudžeto lėšos aukštajai mokyklai skiriamos bendra suma: paprastosios išlaidos (neišskiriant lėšų darbo užmokesčiui) ir valstybės investicijų programoje numatyti valstybės biudžeto asignavimai nepaprastosioms išlaidoms. Šiuo metu valstybės biudžeto asignavimai, skirti studijoms ir mokslui, praktiškai sunaudojami profesūros, dėstytojų ir personalo atlyginimams, soc.draudimo mokesčiams ir stipendijoms, tuo tarpu materialinei bazei atnaujinti, bibliotekų fondams papildyti, pastatų remontui pinigų nelieka.

2 pav. LR nacionalinio biudžeto išlaidos švietimui, mln. Lt

Šaltinis: Švietimo ir mokslo ministerijos veiklos ataskaita. 2003 m.

* 2004 metų duomenys nėra audituoti

2000-2004 metais LR nacionalinio biudžeto išlaidos švietimui nuolat didėjo, tačiau aukštajam mokslui skiriama lėšų dalis sudaro pakankamai mažą procentinę dalį.

Beveik 50% visų švietimui skiriamų išlaidų gauna bendrojo lavinimo mokyklos. Universitetams skiriama dalis nesiekia 20%. Vidutiniškai per ketverius metus Universitetams skiriama 15,26% visų lėšų.

Valstybės biudžeto asignavimai aukštajam mokslui nėra pastovūs. 2000-2004 metais biudžeto asignavimai universitetams nuolat didėjo. Tačiau 1998-1999 metais valstybės biudžeto asignavimai buvo gerokai didesni ir lyginant su 2004 metais, tai pastarųjų metų asignavimai vis dar išlieka mažesni, nei buvo prieš šešerius metus. Didžiausią valstybės paramą gauna Vilniaus Universitetas, o mažiausią – Šiaulių Universitetas. Šiam universitetui skiriamas finansavimas yra didesnis tik už akademijoms skiriamą finansavimą.

1 lentelė

Valstybės biudžeto asignavimai Universitetams tūkst. Lt

Asignavimų valdytojas	2000	2001	2002	2003	2004
Vilniaus Universitetas	59982,2	63521,5	67921,7	71233,8	90498,4
Vytauto Didžiojo Universitetas	17568	16493	17813	18873,1	21895
Kauno Technologijos Universitetas	53662	54132,7	58493	60596,1	72180
Šiaulių Universitetas	14900	16168	15872	16729,4	20596,3
Kiti Universitetai	187887,8	201694,8	202363,3	213019,6	177183,3
Viso	334000	352010	362463	380452	382353

Šaltinis: autorės sudaryta, remiantis valstybės biudžeto asignavimų mokslo ir studijų institucijoms paskirstymu.

Vilniaus Universitetui skiriamų asignavimų suma viršija 20% visiems Universitetams skirtos sumos. Tuo tarpu Šiaulių Universitetui skiriama suma sudaro vidutiniškai tik 4,64% visų valstybės biudžeto asignavimų Universitetams sumos.

Vilniaus Universitetas turi vidutiniškai 50% daugiau nei Šiaulių universitetas studentų, bet vienam studentui skiriama valstybės biudžeto asignavimų dalis Šiaulių Universitete yra mažesnė beveik tris kartus. 2004 metais Vilniaus Universiteto vienam studentui teko 5,7 tūkst. Lt biudžeto asignavimų, o Šiaulių Universiteto – tik 1,9 tūkst. Lt. Ši disproporcija gaunasi dėl daug aktyvesnės mokslinės veiklos, vykdomos Vilniaus Universitete, už kurią šis universitetas gauna daug didesnius valstybės biudžeto asignavimus nei Šiaulių Universitetas.

Valstybės biudžeto asignavimai 2004 metais palyginus su 2000 metais padidėjo beveik 15%, tačiau vidutinis augimo tempas tėra 3,8%. Vilniaus Universitetui skiriama asignavimų dalis yra didžiausia ir ji nuolat didėja didžiausiu tempu. Per penkerius metus asignavimai išaugo beveik 51%, o ir vidutinis augimo tempas buvo didžiausias – 11,2%. Šiaulių Universitetui skiriama asignavimų

dalis per penkerius metus didėjo taip pat pakankamai daug – 38,2%, o vidutinis augimo tempas siekė beveik 9%. Žinoma, lyginant Vilniaus ir Šiaulių Universitetams skiriamą valstybės asignavimų sumą, tai pastarojo asignavimai sudaro tik 22,75% Vilniaus Universitetui skiriamų lėšų.

2003 metais bendras universitetų finansavimas padidėjo todėl, kad išaugo valstybės išlaidos stipendijoms bei universitetų pajamos už paslaugas. Pastaruoju metu mažėja universitetų investicijos – nuo 41,9 milijono litų 2002 metais iki 37,1 milijono 2003 metais, kurios ir taip sudarė nedidelę universitetų išlaidų dalį. Beveik nedidėja ir universitetų išlaidos darbo užmokesčiui, reiškia, universitetų galimybės pritraukti kvalifikuotus specialistus nedidėja. Valstybės išlaidos stipendijoms didėja, kai kitos valstybės išlaidos universitetams mažėja.

Pastaruoju metu visos valstybės išlaidos universitetams sudaro apie 1% BVP, o jei atimti stipendijas – 0,9%. Atkreipia dėmesį ir tas faktas, kad studentų skaičius universitetuose auga daug sparčiau nei valstybės finansavimas. Nuo 1995 iki 2002 metų studentų skaičius beveik padvigubėjo (nuo 54000 iki 106900), tuo tarpu valstybės finansavimas 2002 metais dar nebuvo pasiekęs 1998 metų lygio (1998 m. – 384 mln. Lt, o 2002 m. – 377,5 mln. Lt).

2.3. Šiaulių universiteto finansavimo šaltinių analizė už 2000-2004 metus

2.3.1. Šiaulių Universiteto pajamų kitimo tendencijos

Šiuolaikinės aukštosios mokyklos gali pakankamai sėkmingai įgyvendinti savo tikslus tik jeigu tam kartu panaudoja valstybės biudžeto asignavimus ir iš kitų šaltinių gautas lėšas bei nuolat tobulina vadybos metodus ir operatyviai reaguoja į besikeičiančią socialinę bei ekonominę aplinką.

Šiaulių Universiteto pajamos susideda iš trijų pagrindinių šaltinių: valstybės biudžeto asignavimų, tikslinių valstybės biudžeto lėšų ir specialiųjų pajamų. Universiteto pajamas 2004 metais sudarė 39,3 mln. Lt, arba padidėjo 20%, palyginus su 2003 metais. Šis prieaugis didžiausias per pastaruosius penkerius metus, kadangi lyginant 2001 ir 2000 metus augimo tempas buvo 16,7%, 2002 metais Universiteto pajamos išaugo tik 9%, 2003 metų augimo tempas siekė 13%. Taigi vidutinis 2000-2004 metų Universiteto biudžeto pajamų augimas siekia 14,8%.

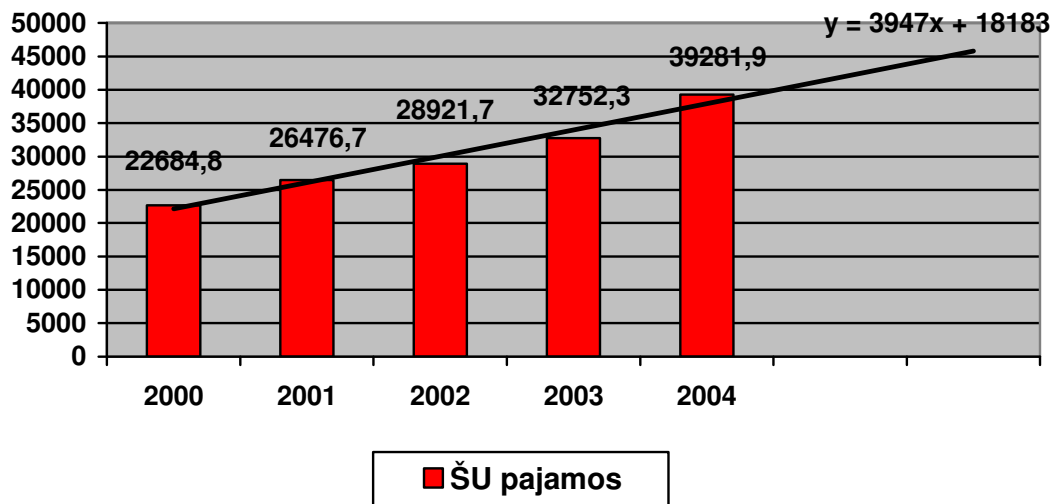
2 lentelė.

Šiaulių Universiteto pajamos 2000-2004 metais (tūkst. Lt)

Pajamų struktūra	2000 m.	2001 m.	2002 m.	2003 m.	2004 m.
<i>1. Valstybės biudžeto asignavimai</i>	14900	16168	15872	16729,4	20596,3
<i>2. Tikslinės valstybės biudžeto lėšos</i>	812,7	530,5	722,6	1151,4	1271,5
<i>3. Specialiosios pajamos</i>	6972,1	9778,2	12327,1	14871,5	17414,1
Iš viso:	22684,8	26476,7	28921,7	32752,3	39281,9

Šaltinis: Šiaulių universiteto veiklos metinės ataskaitos. 2000-2004 m.

Per pastaruosius penkerius metus nuo 2000 iki 2004 Universiteto pajamos išaugo daugiau kaip 73%, taigi galima prognozuoti, kad ateinančiais 2005-2006 metais, Universiteto biudžeto pajamos padvigubės, lyginant su 2000 metais. Prognozuojant augimą Trendo funkcija, apskaičiuojame, kad 2005 metais biudžeto pajamos sieks apytiksliai 42 mln. Lt, o 2006 metais – beveik 46 mln. Lt. Taigi 2006 metais Šiaulių Universiteto biudžeto pajamos turėtų būti du kartus didesnės nei 2000 metais.

3 pav. ŠU pajamos 2000-2004 metais, tūkst. Lt

Šaltinis: Šiaulių universiteto veiklos metinės ataskaitos. 2000-2004 m.

Didžiausią pajamų dalį Šiaulių Universitetas gauna iš valstybės biudžeto asignavimų. Vidutiniškai šios pajamos sudaro 57% visų Universiteto gaunamų pajamų, 40% visų pajamų sudaro specialiosios pajamos ir tik beveik 3% - tikslinės valstybės biudžeto lėšos.

2.3.2. Valstybės biudžeto asignavimai

Didžiausią procentinę dalį bendrosiose Universiteto pajamose sudaro valstybės biudžeto asignavimai. 2004 metais gauta 20596,3 mln. Lt, tačiau vidutinis šių pajamų augimas 2000-2004 metais siekia vos 8,8%.

Valstybės biudžeto asignavimai susideda iš trijų dalių:

1. Paprastosios lėšos;
2. Nepaprastosios lėšos;
3. Stipendijos.

Didžiausią procentinę dalį sudaro paprastosios lėšos.

2004 metais lyginant su 2003 metais ypatingai padidėjo valstybės biudžeto asignavimai. Šis pokytis siekė 23,1%. Pagrindinė padidėjimo priežastis – minimalios bazinės algos padidėjimas (nuo 105 Lt iki 115 Lt) ir minimalios mėnesinės algos padidėjimas (nuo 450 Lt iki 500 Lt).

Nepaprastosios lėšos per ketverius metus sumažėjo beveik 4 kartus (nuo 2013 tūkst Lt. iki 521 tūkst. Lt) ir 2004 m. sudarė tik 2,5 proc. visų valstybės biudžeto asignavimų.

3 lentelė

Valstybės biudžeto asignavimai 2000-2004 metais (tūkst. Lt)

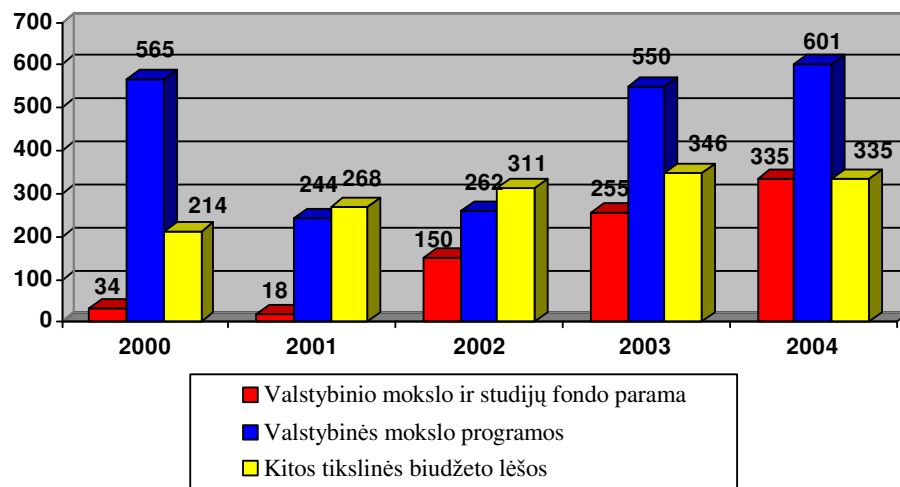
Valstybės biudžeto asignavimai	2000 m.	2001 m.	2002 m.	2003 m.	2004 m.
1. Paprastosios lėšos	11873	12166	12019	12300,4	15359,3
<i>Augimo tempas, %</i>	-	2,5	-1,2	2,3	24,9
<i>Dalis nuo visos sumos, %</i>	79,7	75,2	75,7	73,5	74,6
2. Nepaprastosios lėšos		2013	659	571	521
<i>Augimo tempas, %</i>	-	-	-67,3	-13,4	-8,8
<i>Dalis nuo visos sumos, %</i>		12,5	4,2	3,4	2,5
3. Stipendijos	3027	2989	3690	3858	4716
<i>Augimo tempas, %</i>	-	-1,3	23,5	4,6	22,2
<i>Dalis nuo visos sumos, %</i>	20,3	18,5	23,2	23,1	22,9
Iš viso:	14900	16168	15872	16729,4	20596,3
<i>Augimo tempas, %</i>	-	8,5	-1,8	5,4	23,1

Šaltinis: autorės sudaryta.

Stipendijoms skirta dalis nuo visų biudžeto asignavimų 2002-2004 metais sudaro apie 23 %. Kadangi stipendijos skiriamos iš valstybės biudžeto asignavimų, numatytų aukštosios mokykloms, tai jos gerokai sumažina ir taip menką valstybės finansavimą aukštajam mokslui. Valstybė apmoka studento mokymosi išlaidas ir suteikia jam išsimokslinimą, tuo labiau, kad studentui darbo rinkoje ateityje yra garantuojamos daug didesnės pajamos. Todėl netikslinga, kad valstybė studentui dar turėtų mokėti ir stipendiją. Taigi stipendijos neturėtų būti įtraukiamos į universitetų valstybinį finansavimą, nes tiesiogiai negali būti priskirtos prie studijų išlaidų. Stipendijos turėtų būti skirstomos ne per universitetus, o per socialinės apsaugos sistemą, kuri turi duomenis apie studento ir jo tėvų pajamas. Todėl stipendijos galėtų būti skiriamos studentams iš socialiai remtinų šeimų ir gerai besimokantiems studentams kaip skatinimo priemonė, išmokant vardines stipendijas.

Mažiausia pajamų dalis tenka tikslinėms valstybės biudžeto lėšoms, kurias sudaro:

1. Valstybinio mokslo ir studijų fondo parama;
2. Valstybinės mokslo programos;
3. Kitos tikslinės biudžetinės lėšos.

4 pav. Tikslinės valstybės biudžeto lėšos 2000-2004 metais (tūkst. Lt)

Šaltinis: Šiaulių Universiteto veiklos metinės ataskaitos, 2000-2004 m

Kiekvienais metais auga Valstybinių mokslo programų, Valstybinio mokslo ir studijų fondo lėšų dalis. Nors pastarąsias lėšas gauna projektų vykdytojai, tačiau jos didina Šiaulių Universiteto ir jo darbuotojų konkurencingumą.

2.3.3. Specialiųjų pajamų analizė

Pajamų struktūroje pastebimas ryškus specialiųjų pajamų augimas. Vidutinis 2000-2004 metų augimo tempas siekia 26%. Nors lyginant šių pajamų augimą su kintama baze, prieaugis yra mažėjantis (2001 metais jis siekė 40%, o 2004 metais tik 17%), tačiau surenkamų pinigų kiekio į biudžetą augimas kiekvienais metais yra teigiamas.

Specialiąsias pajamas sudaro:

1. Užsakovų lėšos mokslo tiriamiesiems darbams;
2. Studijų mokestis;
3. Kvalifikacijos kėlimo kursai;
4. Tarptautinės programos;
5. Rėmėjų materialinė parama;
6. Ūkinė ir kita veikla.

Didžiausią procentinę dalį šių pajamų struktūroje sudaro studijų mokestis, tai yra vidutiniškai 76%. Šio mokesčio dalis išaugo nuo 67% 2000 metais iki 81% 2004 metais. Didžiausias augimas specialiųjų pajamų struktūroje pastebimas užsakovų skiriamose lėšose mokslo tiriamiems darbams. Nuo 2001 metų šios lėšos išaugo daugiau kaip 10 kartų.

Specialiosios pajamos 2000-2004 metais (tūkst. Lt)

	2000 m.	2001 m.	2002 m.	2003 m.	2004 m.
Užsakovų lėšos mokslo tiriamiesiems darbams	137,2	40,5	180	452	453,5
Studijų mokestis	4682,3	7332,4	9737,4	12001,8	14178,2
Kvalifikacijos kėlimo kursai	288,9	440,5	362,3	408,9	362,7
Tarptautinės programos	176	324,6	198,9	237,8	373,4
Rėmėjų materialinė veikla	202,2	88,7	122,9	58,1	28,7
Ūkinė ir kita veikla	1485,5	1551,5	1725,6	1712,9	2017,6
Iš viso:	6972,1	9778,2	12327,1	14871,5	17414,1

Šaltinis: Šiaulių Universiteto veiklos metinės ataskaitos. 2000-2004 m

Universitetas, būdamas ne verslo įmonė, siekdamas išsilaikyti, turi nemažai pajamų užsidirbti pats. Valstybės biudžeto asignavimai (išskaičius stipendijoms skirtą sumą) paskutiniaisiais metais yra mažesni, nei paties Universiteto surinktos specialiosios pajamos.

Valstybės biudžeto asignavimai (be stipendijų) ir specialiosios pajamos 2000-2004 metais (tūkst. Lt)

Pajamos	2000 m.	2001 m.	2002 m.	2003 m.	2004 m.
<i>1. Valstybės biudžeto asignavimai (be stipendijų)</i>	11873	13179	12182	12871,4	15880,3
<i>2. Specialiosios pajamos</i>	6972,1	9778,2	12327,1	14871,5	17414,1
Skirtumas (1-2)	4900,9	3400,8	-145,1	-2000,1	-1533,8

Šaltinis: autorės sudaryta

Mažinant biudžeto asignavimus mokslui ir studijoms, Universitetas paliekamas be lėšų pastatų šildymui, elektros energijai, ryšiams, transportui, vadovėliams, mokslo žurnalams, įrengimams ir pan. Nepakankama valstybės parama aukštajam mokslui verčia didinti studentų, kurie moka už savo studijas, skaičių. Didžioji dalis valstybės nefinansuotų išlaidų yra padengiama iš nebiudžetinių lėšų, surinktų iš studentų, mokančių už studijas. Taigi, šie studentai moka ne tik už savo studijas, bet ir išlaiko didžiąją dalį Universiteto materialinės bazės.

Valstybės biudžeto asignavimų (be stipendijų) procentinė dalis sumažėjo nuo 63% 2000 metais iki 47,7% 2004 metais, o specialiųjų pajamų procentinė dalis padidėjo nuo 37% 2000 metais iki 52,3% 2004 metais. Taigi valstybės biudžeto asignavimai (be stipendijų) bendroje sumoje

sumažėjo 24 procentiniais punktais, o specialiosios pajamos padidėjo 41 procentiniu punktu. Akivaizdu, kad Universitetas be specialiųjų lėšų nebūtų išgyvenęs. Kartu tai gana konkretus Universiteto ekonominės politikos stabilumo, jo gebėjimo verstis, vis labiau save išlaikyti sudėtingomis ekonominėmis sąlygomis įrodymas.

Antroje vietoje po studijų mokesčio yra pajamos, surinktos iš ūkinės ir kt. veiklos. Šioje veikloje didžiausią dalį sudaro pajamos už nuomą, vidutiniškai 58% nuo 2000 iki 2004 metų. 2004 metais bendros Universiteto pajamos už nuomą sudarė 1032,1 tūkst.Lt. Tik 2002 ir 2004 metais užfiksuotas pajamų už nuomą augimas, kuris sudarė atitinkamai 12% ir 9%. 2001 ir 2003 metais pajamų pokytis už nuomą buvo neigiamas, atitinkamai 9,3 ir 5,9%.

6 lentelė.

Pajamos už nuomą 2000-2004 metais.

	2000 m	2001 m	2002 m	2003 m	2004 m
Bendr.Universitetinės	944,9	821,5	925,1	860,5	934,6
Technologijos fakultetas	25,2	33,7	50	58	64,1
Socialinių mokslų fakultetas	-	3,3	10,2	19,4	20,5
Fizikos matematikos fakultetas	20,1	39,1	19,8	7,8	11,9
Iš viso:	990,2	897,6	1005,1	945,7	1032,1

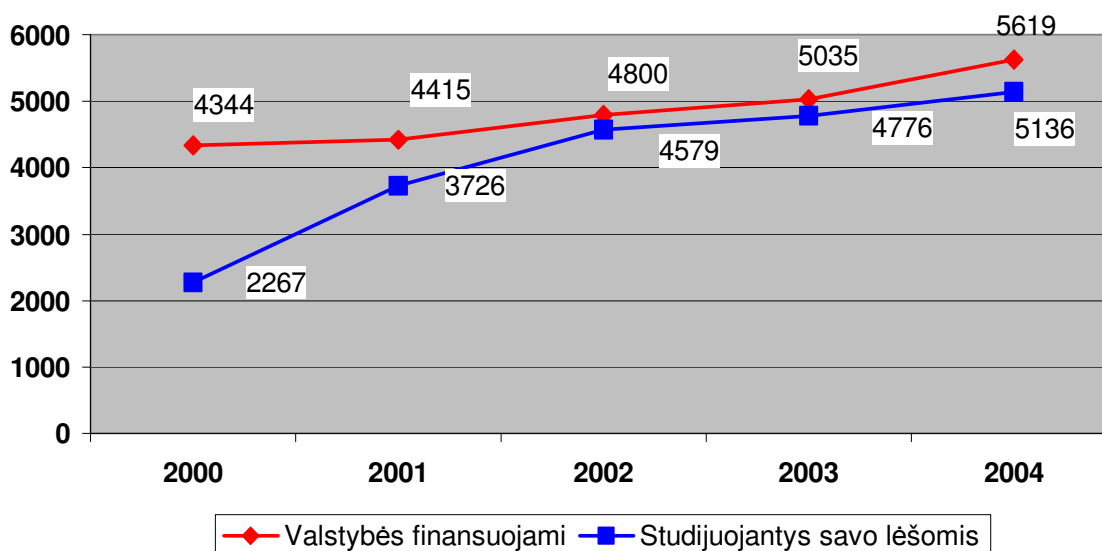
Šaltinis: Šiaulių Universiteto veiklos metinės ataskaitos. 2000-2004 m

Daugiausiai pajamų surenkama už bendrų Universiteto patalpų nuomą. 2004 metais tai sudarė 934,6 tūkst. Lt, arba 90,55 proc. nuo visų pajamų už nuomą. Bendros paskirties patalpų nuomą – tai nuoma už konferencijos salę, Balsių, Pašvinės, Girulių poilsio bazių, bendrabučių (bendrabučiai yra išnuomojami vasaros laikotaropiui svečiams iš kitų miestų) ir kita.. Pagal fakultetus, daugiausiai pinigų už nuomą surenka Technologijos fakultetas. Šis fakultetas nuomoja patalpas kavinei, Dailės galerijai, Kolegijai. 2004 metais šis fakultetas surinko 64,1 tūkst. Lt už nuomą. Vidutinis šio fakulteto surenkamų pinigų didėjimo tempas 27% per pastaruosius penkerius metus.

2.3.4. Pajamos už studijas

Studentų skaičius 2000-2004 metais nuolat augo. 2000 metais Šiaulių Universitete studijavo 6611 studentų, o 2004 metų spalio 1 dienai – 10755 studentai. Per penkerius metus studijuojančiųjų skaičius išaugo beveik 63%.

Kiekvienais metais, didėjant bendram studijuojančiųjų skaičiui Universitete, vis didesnę dalį sudaro studijuojantys savo lėšomis 2000 metais – 34,3 proc., 2001 metais – 45,76 proc., 2002 metais – 49,78 proc., 2003 metais – 48,68 proc., 2004 metais – 47,75 proc.

5 pav. ŠU studentai 2000-2004 metais pagal finansavimą.

Šaltinis: Šiaulių Universiteto studijų skyriaus duomenys. 2000-2004 m

Santykis tarp studijuojančių savo lėšomis ir studijuojančių valstybės finansuojamose vietose 2000 metais sudarė 52 proc., o 2004 metais jau 91 proc. 2000-2004 metais Šiaulių Universitete studijuojančių studentų skaičius tolygiai augo. 2001-2002 metais studentų skaičiaus augimas siekė atitinkamai 23% ir 15%, 2003 metais studentų skaičius išaugo 4,6%, lyginant su 2002 metais, ir 2004 metais – 9,6%, lyginant su 2003 metais.

7 lentelė.

Šiaulių Universiteto surinktos pajamos už studijas (tūkst. Lt)

	2000	2001	2002	2003	2004
ŠU surenkama pajamų suma už studijas	4682,3	7332,4	9737,4	12001,8	14178,2

Šaltinis: Šiaulių Universiteto veiklos metinės ataskaitos. 2000-2004 m

Didėjant studentų, studijuojančių savo lėšomis, skaičiui, auga ir pajamos už studijas. Pastebėta, kad per penkerius metus išaugus studentų skaičiui 126%, pajamos už studijas per tą patį laikotarpį padidėjo 202% (nuo 4682,3 tūkst. Lt iki 14178,2 tūkst Lt). Taigi didėjant norinčiųjų studijuoti skaičiui, tuo pačiu kilo ir mokestis už studijas, ko pasėkoje ir surinktos gerokai didesnės pajamos.

Per paskutinius penkerius metus ypatingai didėja studentų skaičius studijuojančių aukštosiose mokyklose dėl keleto priežasčių:

1. Dirbantys asmenys, kurie neturi aukštojo mokslo išsilavinimo, taip pat yra priversti įsigyti aukštojo mokslo diplomą.

2. Norint įsidarbinti – reikalingas aukštojo mokslo diplomo. Dėl to prasidėjo masinis stojimas į aukštąsias mokyklas, ne tik į dienes studijas, bet ir į vakarines, o ypač į neakivaizdines studijas.
3. Siekiantys įsidarbinti, pagal Lietuvos aukštosiose mokyklose įsigytą specialybę, studijuoti arba stažuotis užsienyje, privalo turėti Europos Sąjungoje galiojantį ir pripažįstamą diplomą. Pagal Bolonijos deklaraciją, yra stengiamasi suvienodinti studijų kreditų sistemą ir užtikrinti vienodą kokybę, siekiant, kad Lietuvos aukštojo mokslo diplomai būtų pripažįstami Europos Sąjungos šalyse.
4. Stoja į prestižines specialybes, kurias pabaigus yra didesnė tikimybė gauti gerai apmokamą darbą.
5. Atsiradus naujų specialistų poreikiui darbo rinkoje, buvo sukurtos naujos studijų programos, ko pasėkoje padidėjo studijuojančių studentų skaičius šiose naujose specialybėse.
6. Didesnė kai kurių specialybių, ypač populiarijančių pastaruosiu metu, tokių kaip ekonomika, vadyba, psichologija, aplinkos apsauga, paklausa rinkoje.

8 lentelė.

ŠU studentai pagal finansavimą 2002-2004 metais

	2002	2003	2004
Valstybės finansuojami studentai	4800	5035	5619
Valstybės biudžeto asignavimai stipendijoms (tūkst. Lt)	3690	3858	4716
1 studentui tenkanti stipendijų dalis per metus (Lt)	769	766	839
1 studentui tenkanti stipendijų dalis per metus (Lt)*	1182	1179	1291
Studijuojantys savo lėšomis	4579	4776	5136
ŠU surenkama pajamų suma už studijas (tūkst. Lt)	9737,4	12001,8	14178,2
1 studentas vidutiniškai sumoka už mokslą (Lt)	2127	2513	2761

*1 studentui, iš visų, kuriems yra mokamos stipendijos.

Šaltinis: autorės sudaryta.

Vidutiniškai per trejus metus vienam valstybės finansuojamoje vietoje besimokinančiam studentui tenka 791 Lt stipendijos, t.y. beveik 66 Lt per mėnesį. Kadangi stipendijas gauna tik 65% visų valstybinėse vietose studijuojančių studentų, tai vienam studentui tenkanti stipendijos dalis siekia 1217 Lt per metus, t.y. šiek tiek daugiau kaip 100 Lt per mėnesį.

Studentai, kurie studijuoja savo lėšomis, per trejus metus nuo 2002 iki 2004-ųjų vidutiniškai sumokėjo 2467 Lt už studijas, tai yra šiek tiek daugiau kaip 200 Lt per mėnesį. Taigi valstybės biudžeto asignavimai stipendijoms yra daugiau kaip tris kartus mažesni, nei pačių studentų sumokėti pinigai už studijas.

2.3.5. Pajamos už studijas pagal fakultetus

Kiekvienais metais, didėjant bendram studijuojančių studentų skaičiui Universitete, vis didesnę dalį sudaro studijuojantys savo lėšomis. Lentelėje pateiktos 2000 – 2004 m. pajamos už studijas pagal fakultetus.

Pajamos už studijas lyginant 2000 ir 2004 metus išaugo tris kartus, nuo 4553 tūkst. Lt iki 14015 tūkst. Lt. Kiekvienais metais nuo 2000 iki 2004 daugiausiai pajamų už studijas surinko Socialinių mokslų fakultetas ir sudaro vidutiniškai 35 proc. nuo visos surinktos sumos už studijas, nes pastaruoju metu ypatingai padaugėjo studentų, besimokančių verslo administravimo ir ekonomikos specialybėse. Be to, šiame fakultete didžiausias mokestis už studijas. Per penkerius metus šio fakulteto surenkamos pajamos už mokslą išaugo 4,5 karto nuo 1132,8 tūkst. Lt iki 5213 tūkst. Lt.

9 lentelė.

2000-2004 m. gautos pajamos už studijas pagal fakultetus (tūkst. Lt)

Pajamos už studijas	2000 m	2001 m	2002 m	2003 m	2004 m
Socialinių mokslų fakultetas	1132,8	2140,3	3214,9	4429,8	5213
Edukologijos fakultetas	1242,4	1646,8	1816,1	2045,6	2226,4
Specialiosios pedagogikos fakultetas	769,3	1176,3	1382,3	1375,3	1563,6
Humanitarinis fakultetas	355,1	592,7	796,8	949,9	1103
Menų fakultetas	117,3	351,3	641,2	739,5	1082,7
Fizikos-matematikos fakultetas	143,7	306,6	575,4	867	1071
Technologijos fakultetas	382,8	457,7	537,3	746	897,5
Tęstinių studijų institutas	533,3	563,9	619,4	848,8	855,1
Bendros universiteto	5,6	20,4	0,4		2,7
Iš viso	4553	7256	9583,8	12001,9	14015

Šaltinis: Šiaulių Universiteto veiklos metinės ataskaitos. 2000-2004 m

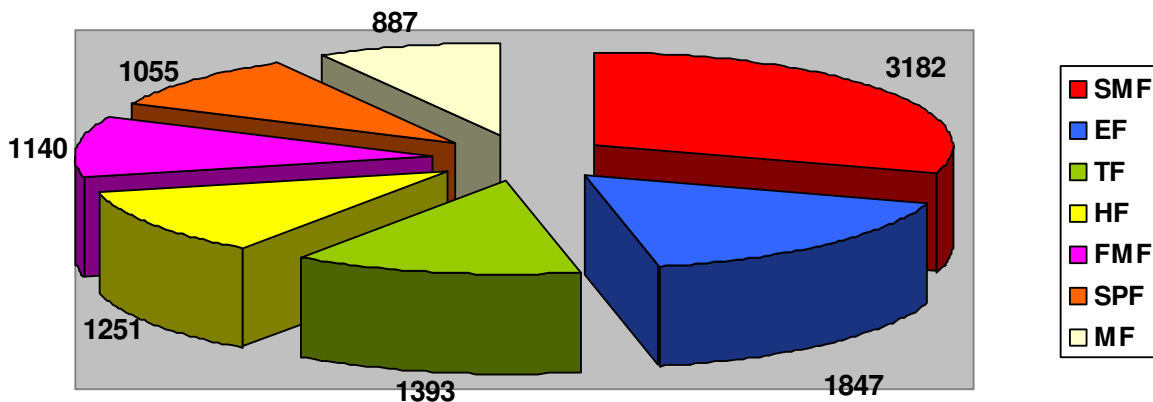
Antroje ir trečioje vietoje pagal surenkamas lėšas už studijas yra Edukologijos ir Specialiosios pedagogikos fakultetai. 2004 metais Edukologijos fakultetas surinko 2226,4 tūkst. Lt, o Specialiosios pedagogikos fakultetas – 1563,6 tūkst. Lt. Šiuose fakultetuose mokosi daugiausiai neakivaizdinio skyriaus studentų (po Socialinių mokslų fakulteto), tai sudaro atitinkamai 56% ir 52% visų šių fakultetų studentų. Edukologijos fakultete surinktos lėšos per 2000-2004 metus vidutiniškai sudaro 18% visų bendrų Universiteto surinktų lėšų už studijas, o Specialiosios pedagogikos fakulteto šis rodiklis siekia beveik 13%. Likę penki fakultetai surenka vidutiniškai po 6 procentus visų Universiteto pajamų už studijas. 2004 metais šių fakultetų surenkama suma už mokslą svyravo ribose nuo 855 tūkst. Lt iki 1103 tūkst. Lt.

Pajamų už studijas augimas 2000-2004 metais (kartais)

Pajamos už studijas	Augimas, kartais
Menų fakultetas	9,23
Fizikos-matematikos fakultetas	7,45
Socialinių mokslų fakultetas	4,60
Humanitarinis fakultetas	3,11
Technologijos fakultetas	2,34
Specialiosios pedagogikos fakultetas	2,03
Edukologijos fakultetas	1,79
Tęstinių studijų institutas	1,60

Šaltinis: autorės sudaryta.

Atskirai pagal fakultetus, lyginant 2004 metus su 2000 metais, surenkamų pajamų už studijas augimo tempas didžiausias Menų fakultete – šiek tiek didesnis kaip devyni kartai. Visų fakultetų surenkamos lėšos išaugo daugiau kaip du kartus, lyginant 2004 ir 2000 metus (išskyrus Edukologijos fakultetą ir Tęstinių studijų institutą). Nors Edukologijos fakultetas pagal surenkamas lėšas yra antroje vietoje, tačiau jo surenkamų lėšų augimas yra beveik mažiausias ir per penkerius metus siekia 79%, nes šio fakulteto surenkamų lėšų už studijas dydis yra stabilus ir kiekvienais metais šiek tiek augantis.

6 pav. ŠU studentų skaičius 2004 m. spalio 1 d. pagal fakultetus.

Šaltinis: Šiaulių Universiteto veikla 2004 metais.

2004 metų spalio 1 dieną, Šiaulių Universitete studijavo 10755 studentai, iš kurių didžiausią dalį – beveik 30% (t.y. 3182 studentai) sudaro besimokantys Socialinių mokslų fakultete. Mažiausiai studentų, 8,2% (t.y. 887 studentai) mokosi Menų fakultete. Antras pagal studentų gausumą yra Edukologijos fakultetas, kuriame studijuoja beveik 17% Šiaulių Universiteto studentų.

Likusiųose fakultetuose studijuoja panašus studentų skaičius ir bendroje dalyje sudaro 10-13% visų studentų.

11 lentelė.

1 studentui tenkantis studijų mokestis per 2004 metus (Lt)

Fakultetas	1 studentui tenkantis studijų mokestis per metus (Lt)
Socialinių mokslų fakultetas	1638
Specialiosios pedagogikos fakultetas	1482
Menų fakultetas	1221
Edukologijos fakultetas	1205
Fizikos-matematikos fakultetas	939
Humanitarinis fakultetas	882
Technologijos fakultetas	644

Šaltinis: autorės sudaryta.

2004 metais vienam studentui (bendras studijuojančių studentų skaičius) tenkanti mokesčio už mokslą dalis keturiuose fakultetuose (Socialinių mokslų, Specialiosios pedagogikos, Menų ir Edukologijos) viršijo 1000 litų ribą. Socialinių mokslų fakultete ši suma yra didžiausia ir siekia daugiau kaip 1600 litų. Šiame fakultete mokosi daugiausiai studentų, surenkama didžiausia pajamų dalis už mokslą ir vienam studentui tenkanti studijų mokesčio dalis taip pat yra didžiausia. Taigi mokslas yra brangiausias būtent Socialinių mokslų fakultete. Technologinio fakulteto studentai moka mažiausią studijų mokestį, todėl pakankamai dideliame studentų skaičiui (tai trečias pagal studentų skaičių fakultetas) tenka mažiausia studijų mokesčio dalis per metus vienam besimokančiajam.

2.4. Lėšų pasiskirstymas pagal fakultetus ir jų analizė

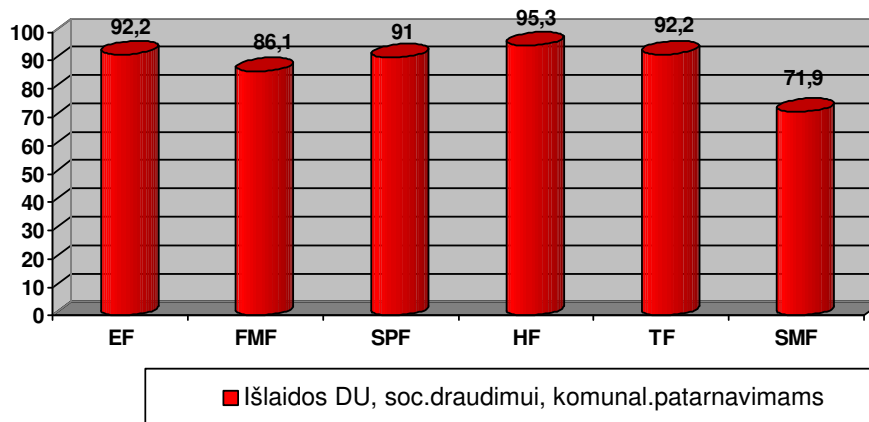
Bendros Universiteto išlaidos 2000-2004 metais vidutiniškai didėjo po 15%. 2004 metais jos sudarė 31038,3 tūkst. Lt. Lyginant su 2003 metais, jos išaugo 25%, o palyginus 2000 ir 2004 metus, šios išlaidos išaugo 77%, nuo 17053 iki 31038,3 tūkst. Lt. Išlaidų padidėjimas pastebimas darbo užmokestyje ir įmokose Sodrai, kadangi buvo didinami atlyginimai bei priimta daugiau naujų darbuotojų. Taip pat išlaidos didėjo už komunalines paslaugas, dėl didėjančių tarifų už elektros energiją, dujas, šiukšlių išvežimą ir kt. Išlaidos ryšiams, spaudinių leidimui, komandiruotėms, transportui 2003 metais sumažėjo, kadangi Rektoriaus įsakymu buvo vykdoma taupymo programa. Tačiau 2004 metais išlaidos spaudiniams bei komandiruotėms ir transportui vėl padidėjo. Dar sumažinti išlaidas ryšiams pavyko ir 2004 metais.

2000-2004 metais DU, soc.draudimo ir komunalinių išlaidų dalis bendrose išlaidose, tūkst. Lt

Išlaidos	Metai	EF	FMF	SPF	HF	MF	TF	SMF	TSI	Bend. univ	Viso
Iš viso išlaidų	2004	3398,8	2274,9	2290,4	3261,8	2113,9	2211,3	5043,1	1119,6	8424,5	30138,3
	2003	3194,4	1807	1840,9	2542,7	1708,5	2045,3	2636,7	1206,4	6632,2	24098,5
	2002	2893,8	1400,4	1521,4	2340,8	1834,2	1660,5	1808	1070,3	7566,1	22234,2
	2001	2988,3	1404,2	1394,6	2246,1	1267,4	1424,7	1873,7	791,3	7173,4	20391,6
	2000	3039,6	1058,6	1126,5	2088,2	995,2	1236,6	1281	735,5	5888,1	17053
Viso išlaidų be DU, soc. draudimo bei komunalinių išlaidų	2004	284,2	237,8	153,1	156,6	128,5	161,5	1979,9	438,3	2292,1	5832
	2003	190,7	168,3	147,8	97,1	82,8	230	826,6	464,1	1532,1	3739,5
	2002	386	117,4	232,6	102,4	216,2	129,2	442,8	443	2276,1	4345,4
	2001	202,7	318,5	141,5	149,8	67,1	100	584,7	318,8	1713,5	3596,5
	2000	135,9	41	57,8	78,5	40,5	69,1	185	350,6	965,2	1923,6

Šaltinis: Šiaulių Universiteto rektoriaus metinės veiklos ataskaitos. 2000-2004 m

Tarp fakultetų didžiausias išlaidas patyrė Socialinių mokslų fakultetas – 5043 tūkst.Lt. Tačiau šis fakultetas daugiausiai iš visų fakultetų lėšų skyrė ir plėtrai – šiek tiek daugiau kaip 27% visų išlaidų. Didžiausią dalį išlaidų sudaro darbo užmokestis, soc.draudimas bei komunaliniai patarnavimai. Įdomu tai, kad visuose fakultetuose, išskyrus Socialinių mokslų fakultetą bei Tęstinių studijų institutą, šios išlaidos sudaro daugiau kaip 90% visų išlaidų.

7 pav. Išlaidų DU, soc.draudimui bei komunaliniams patarnavimams dalies bendrose išlaidose vidurkis 2000-2004 metais, %.

Šaltinis: autorės sudarytas.

Taigi fakultetai ypatingai mažą dalį lėšų skiria pastatų renovacijai, bibliotekų atnaujinimui, spaudinių leidimui, nes tam paprasčiausiai nelieta lėšų. Esant palyginti mažiems valstybės biudžeto asignavimams, visos turimos pajamos išleidžiamos darbo užmokesčiui ir įvairiems mokesčiams.

Biudžeto asignavimai ir realios išlaidos darbo užmokesčiui ir soc.draudimui 2002-2004 metais, tūkst. Lt.

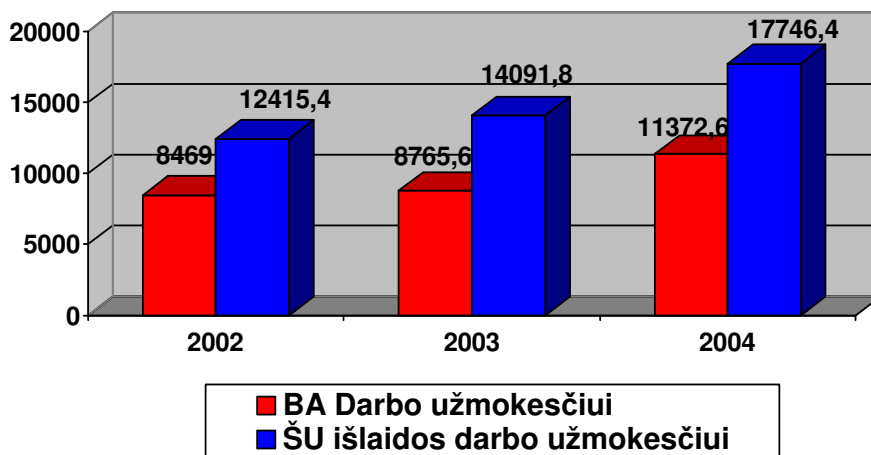
	Išlaidos	EF	FMF	SPF	HF	MF	TF	SMF	TSI	Bend.univ	Viso
2004	BA Darbo užmokesčiui	1309,4	1463,4	857,0	1935,1	1110,3	1451,9	490,0	34,6	2720,9	11372,6
	ŠU išlaidos darbo užmokesčiui	2280,5	1553,0	1623,1	2338,4	1477,7	1480,9	2262,7	570,5	4159,6	17746,4
	BA dalis realiose išlaidose, %	57,4	94,2	52,8	82,8	75,1	98,0	21,7	6,1	65,4	64,1
	BA Soc.draudimui	405,9	397,4	265,7	599,9	344,2	450,1	151,9	10,7	831,2	3457,0
	ŠU išlaidos soc.draudimui	734,0	453,7	459,3	710,3	449,0	453,1	658,4	81,9	996,6	4996,3
	BA dalis realiose išlaidose, %	55,3	87,6	57,8	84,5	76,7	99,3	23,1	13,1	83,4	69,2
2003	BA Darbo užmokesčiui	1232,6	946,1	676,0	492,7	671,4	1464,8	679,1	64,1	2538,8	8765,6
	ŠU išlaidos darbo užmokesčiui	2185,7	1192,1	1249,1	1820,3	1187,0	1286,0	1625,8	600,1	2945,7	14091,8
	BA dalis realiose išlaidose, %	56,4	79,4	54,1	27,1	56,6	113,9	41,8	10,7	86,2	62,2
	BA Soc.draudimui	382,1	293,3	209,6	152,7	208,1	454,1	210,5	19,9	762,5	2692,8
	ŠU išlaidos soc.draudimui	670,0	338,5	374,0	560,1	363,1	387,0	481,7	111,1	849,4	4134,9
	BA dalis realiose išlaidose, %	57,0	86,6	56,0	27,3	57,3	117,3	43,7	17,9	89,8	65,1
2002	BA Darbo užmokesčiui	1205,9	735,2	541,9	984,9	604,6	810,0	376,8	69,5	3140,2	8469,0
	ŠU išlaidos darbo užmokesčiui	1828,6	915,0	940,9	1673,4	1178,5	1078,3	1069,5	495,9	3235,3	12415,4
	BA dalis realiose išlaidose, %	65,9	80,3	57,6	58,9	51,3	75,1	35,2	14,0	97,1	68,2
	BA Soc.draudimui	373,8	227,9	168,0	305,3	187,4	251,1	116,8	21,6	956,1	2608,0
	ŠU išlaidos soc.draudimui	550,7	265,5	288,7	507,4	358,0	327,3	299,4	101,9	857,4	3556,3
	BA dalis realiose išlaidose, %	67,9	85,8	58,2	60,2	52,3	76,7	39,0	21,2	111,5	73,3

*BA – biudžeto asignavimai

Šaltinis: autorės sudaryta.

Valstybės biudžeto asignavimai darbo užmokesčiui ir soc.draudimui yra skiriami fakultetams pagal juose studijuojančių studentų skaičių valstybinėse vietose ir jų sandaugą su įvertinta studijų kaina. Šiaulių universitete studentų paruošimas brangiausiai yra įvertintas Technologijos fakultete. Taip pat šiame fakultete daugiausiai studijuojančių valstybės finansuojamose vietose. Taigi šis fakultetas gauna palyginti didelę dalį biudžeto asignavimų darbo užmokesčiui. Kadangi Technologijos fakultete dėsto pakankamai daug jaunų dėstytojų - asistentų, doktorantų, kurių atlyginimas yra gerokai mažesnis nei profesorių ar mokslo daktarų, taigi ir atlyginimams 2003 metais buvo išleista mažiau pinigų nei skyrė valstybė. 2004 metais Technologijos fakultetas skyrė mažiausiai lėšų iš savo biudžeto trūkstamam darbo užmokesčio išmokėjimui, šiam fakultetui pritrūko tik 2% nuo valstybės biudžeto asignavimų skirtų darbo užmokesčiui. Priešinga situacija yra Socialinių mokslų fakultete, kur studentų paruošimo kaina yra bene mažiausia, nors šiame fakultete studijuoja daugiausiai studentų, ir didžioji jų dalis studijuoja savo lėšomis. Taigi biudžeto asignavimai šiam fakultetui yra pakankamai maži, 2004 metais sudarė tik 21,7% reikiamos sumos darbo užmokesčiui, todėl visa likusi suma turėjo būti padengta iš surinktų specialiųjų pajamų. Be to

šiam fakultete daugiausiai palyginus su kitais fakultetais dėsto labai daug jaunų dėstytojų – magistrantai, doktorantai, asistentai. Todėl ir valstybės biudžeto asignavimai šiam fakultetui yra ganėtinai maži.

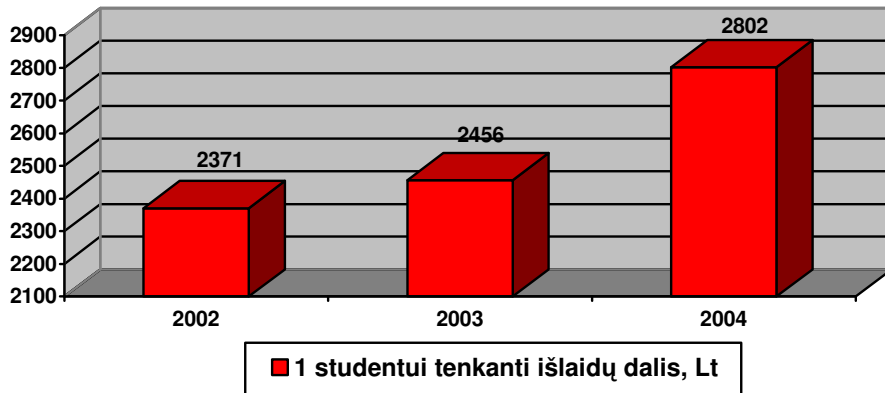
8 pav. Biudžeto asignavimų ir realių išlaidų darbo užmokesčiui augimas 2002-2004 metais, tūkst.

Lt.

Šaltinis: Šiaulių Universiteto veiklos metinės ataskaitos. 2002-2004 m

Biudžeto asignavimai darbo užmokesčiui 2002-2004 metais išaugo daugiau kaip trečdaliu. Didžiausias šuolis įvyko 2004 metais. Tam įtakos daugiausiai turėjo Humanitarinis, Menų ir Fizikos – Matematikos fakultetai. 2004 metais Humanitariniam fakultetui skirti asignavimai darbo užmokesčiui išaugo beveik 3 kartus. Šis augimas paaiškinamas didėjančiu studentų skaičiumi. Taip pat šio fakulteto dėstytojai dėsto beveik visuose likusiuose fakultetuose, todėl asignavimai irgi didėja. Be to, 2004 metais buvo peržiūrėtas vienas dėstytojui tenkantis studentų skaičius – jis buvo sumažintas, todėl padidėjo vieno studento paruošimo kaina, o tuo pačiu teko padidinti ir dėstytojų skaičių. Fakultetuose stipriai augo studentų skaičius, atsirado naujos programos, tokios kaip estrados menas (Menų fakultete), taikomoji dailė ir verslas (Menų fakultete), lietuvių filologija ir ryšiai su visuomene (Humanitariniame fakultete), tarpkultūrinis ugdymas ir tarpininkavimas (Humanitariniame fakultete), optometrija (Fizikos – matematikos fakultete) - dėl to biudžeto asignavimai išaugo daugiau kaip 50%. Taip pat Menų fakultetas reagavo į regiono pedagogų poreikį tęsti studijas ir sudarė keletą grupių studentų, studijuojančių Šiaulių Universitete 1,5 – 2 metus tęstinėse studijose.

Realios darbo užmokesčio išlaidos per trejus metus išaugo daugiau kaip 40 %. Didžiausias išlaidų augimas užfiksuotas socialinių mokslų fakultete – 39% 2004 metais dėl aukščiau minėtų priežasčių. Taip pat realių išlaidų darbo užmokesčiui didėjimas pastebimas Humanitariniame fakultete, dėl didėjančio dėstytojų poreikio ir didėjančio studentų skaičiaus.

9 pav. Vienam studentui tenkanti išlaidų dalis, Lt.

Šaltinis: autorės sudarytas.

Pastaraisiais metais didėjant studentų skaičiui, didėja ir vienam studentui tenkanti bendrųjų išlaidų dalis. 2003 metais studentų skaičius augo palyginti nedaug – 4,6% (nuo 9379 iki 9811). Išlaidos, tenkančios vienam studentui tais metais taip pat didėjo tik 3,6%. Tačiau 2004 metais studentų skaičiui paaugus 9,62% (nuo 9811 iki 10755), išlaidos vienam studentui išaugo 14% iki 2802 Lt. Kadangi universitetas stengiasi kiek įmanoma taupiau naudotis turimais ištekliais, tai vienam studentui tenkanti išlaidų dalis priklauso nuo didėjančios studento paruošimo kainos.

14 lentelė

1 studentui tenkanti išlaidų dalis, Lt 2004 metais

	SMF	EF	TF	HF	FMF	SPF	MF	Viso
Studentų skaičius	3182	1847	1393	1251	1140	1055	887	10755
Išlaidos, tūkst.Lt	5043	3399	2211,3	3262	2275	2290	2114	20594
1 studentui tenkanti išlaidų dalis, Lt	1585	1840	1587	2607	1996	2171	2383	

Šaltinis: autorės sudaryta.

Analizuojant pagal fakultetus, didžiausia išlaidų dalis, tenkanti vienam studentui, priklauso Menų ir Humanitariniam fakultetams. Šių fakultetų išlaidų struktūroje didžiausią dalį sudaro išlaidos darbo užmokesčiui ir mokesčiams, be to šiuose fakultetuose yra daug individualaus darbo su studentais, todėl labai išauga išlaidos, skirtos vienam studentui.

3. ŠIAULIŲ UNIVERSITETO FINANSAVIMO ŠALTINIŲ PANAUDOJIMO IR PRITRAUKIMO DIDINIMO GALIMYBĖS

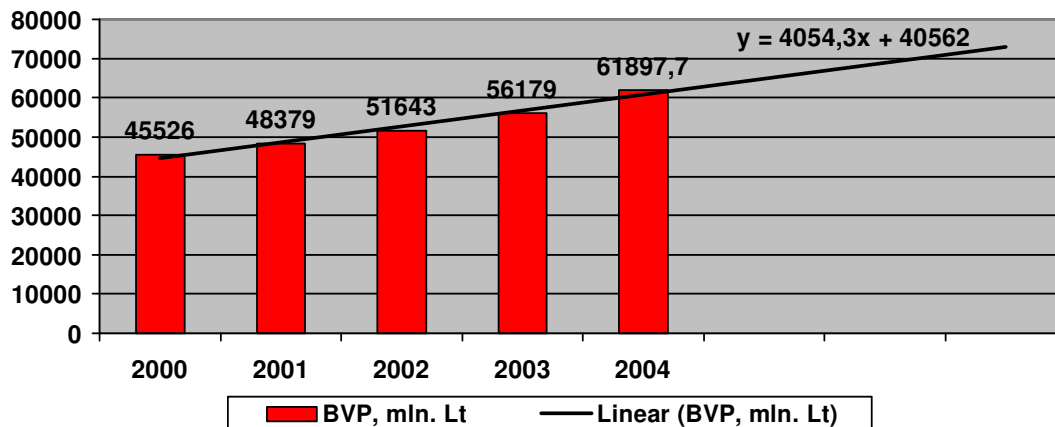
Dabartinė Lietuvos aukštojo mokslo sistemos būklė ir jos finansų vadyba netenkina nei valdžios institucijų, nei akademinės bendruomenės. Padėties nestabilumas, valstybės valdžios aiškios pozicijos stoka, įstatymų ir norminamosios bazės netobulumas tiek vieniems, tiek ir kitiems sudaro sąlygas siekti savo tikslų neįvertinant ar netgi mėginant pažeisti kitos šalies interesus.

Dėl ribotų ekonominių galimybių ir neracionalaus finansų naudojimo, aukštajam mokslui pinigų trūksta ir trūks, o valstybė net ir norėdama negali padengti visų studijų ir mokslo išlaidų.

2000 metais Seimas, priimdamas mokslo ir švietimo ilgalaikio finansavimo įstatymą, nusprendė didinti valstybės biudžeto asignavimus mokslui ir studijoms nuo 1,35% 2001 metais iki 2% 2004 metais. Tačiau praėjusiais metais aukštajam mokslui toli gražu nebuvo skirta reikiama lėšų dalis. Todėl aukštosios mokyklos, jų tarpe ir Šiaulių Universitetas, negauna pakankamai lėšų vykdyti savo veiklai. Didžiąją dalį lėšų Universitetas turi užsidirbti pats, kadangi valstybės biudžeto asignavimų užtenka tik išmokėti atlyginimams ir socialinio draudimo įmokoms.

Prognozuosime, kaip keistųsi situacija aukštojo mokslo finansavime, jei valstybė būtų vykdytų savo įsipareigojimus ir aukštajam mokslui skyrusi ne mažiau kaip 2% BVP.

Naudojantis Trendo funkcija, pirmiausia nustatytos BVP kitimo tendencijos 2005-2007 metams.

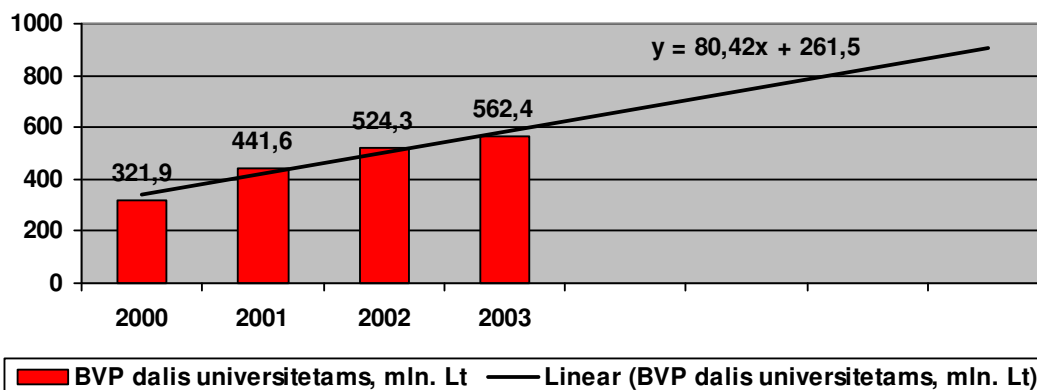

10 pav. BVP 2000-2007 metais, mln. Lt

Šaltinis: Lietuvos statistikos metraštis. 2004 m.

2000-2004 metais nuolat didėjęs bendrasis vidaus produktas, augant Lietuvos ekonomikai turėtų didėti ir ateinančiais 2005-2007 metais. Naudojantis tiesinės Trendo funkcijos matematine išraiška, planuojama, kad 2007 metais BVP turėtų siekti beveik 73 milijardus litų, taigi lyginant su 2004 metais, BVP augimas turėtų siekti 18%.

BVP dalis, skiriama universitetams 2000-2003 metais neviršijo 1% (išskyrus 2002 metus, kai BVP dalis universitetams siekė 1,02%).

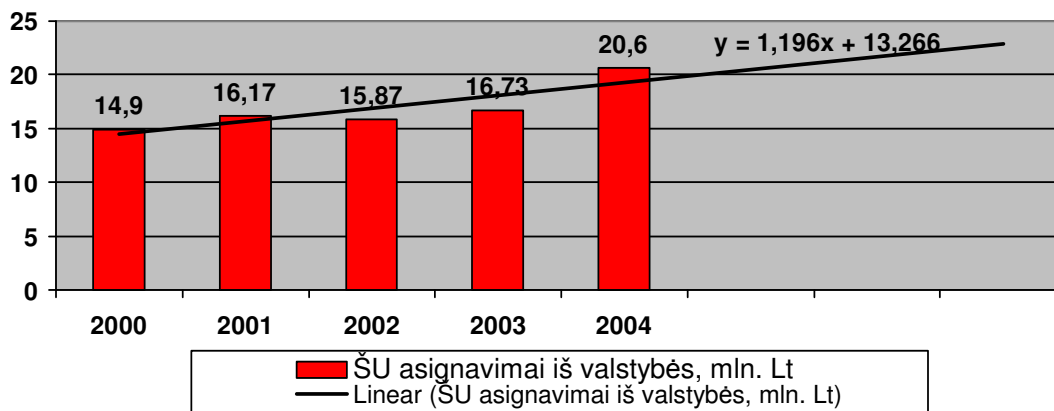

11 pav. Universitetams skiriama BVP dalis, mln. Lt

Šaltinis: autorės sudarytas, remiantis valstybės biudžeto asignavimų mokslo ir studijų institucijoms paskirstymu.

Pagal 2000-2003 metų BVP dalies universitetams augimo tendencijas, galima prognozuoti, kad iki 2007 metų valstybės biudžeto asignavimai padidėtų tik iki 1,24% nuo BVP. Šis procentas negali visiškai patenkinti aukštajam mokslui reikalingų finansavimo galimybių.

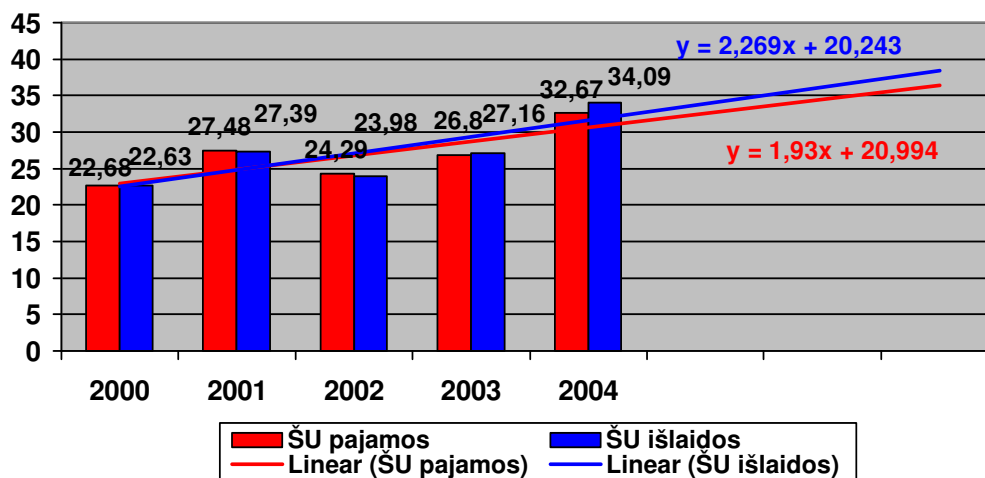
Šiaulių Universitetas gauna ypatingai mažą valstybės biudžeto asignavimų dalį. Universitetui skiriama dalis, skaičiuojant nuo BVP, tesudaro šiek tiek daugiau kaip 0,03%. Lyginant Šiaulių Universitetui skiriamą valstybės biudžeto asignavimų dalį su kitais universitetais, tai jauniausiam šalies universitetui teko vidutiniškai 4,64% 2000 - 2004 metais.

12 pav. ŠU taikomi valstybės biudžeto asignavimai, mln.Lt

Šaltinis: autorės sudarytas, remiantis Universiteto veiklos metinėmis ataskaitomis.

Šiaulių Universitetas papildomai užsidirba lėšų, surinkdamas mokesčius už mokslą, nuomą, kvalifikacijos kėlimo kursus ir panašiai. Pastaraisiais metais didėjant surenkamoms pajamoms, nuolat didėja ir išlaidos, kurios paskutiniu metu viršija surenkamas pajamas.

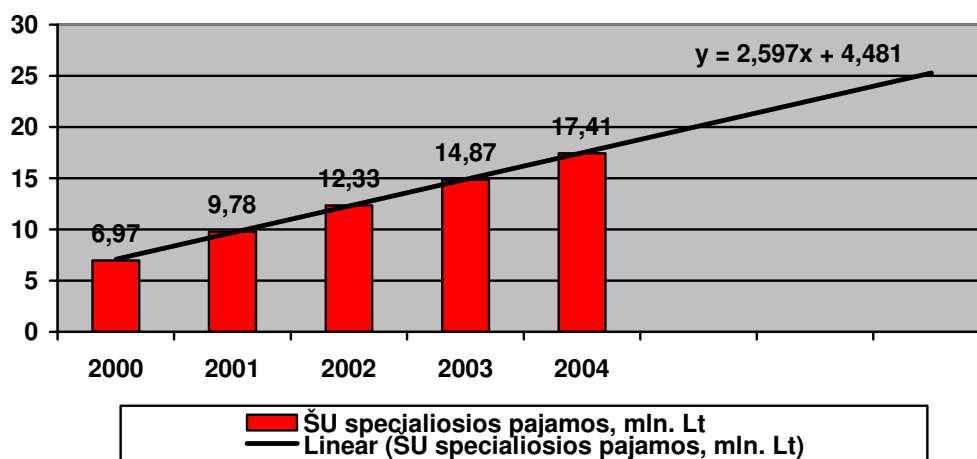

13 pav. ŠU pajamos ir išlaidos, mln. Lt

Šaltinis: autorės sudarytas.

Pagal tiesinę Trendo funkciją, 2005-2007 metais tiek pajamos, tiek išlaidos turėtų augti ir kiekvienais metais išlaidos vis labiau turėtų viršyti pajamas.

Bendras aukštosios mokyklos finansavimas susideda iš valstybės biudžeto asignavimų ir tikslinių valstybės biudžeto lėšų ir specialiųjų pajamų. Kadangi valstybės biudžeto asignavimai nepadengia visų patiriamų išlaidų, tai universitetas yra priverstas dalį lėšų užsidirbti pats.

14 pav. ŠU specialiosios pajamos, mln. Lt

Šaltinis: autorės sudarytas, remiantis Šiaulių universiteto veiklos metinėmis ataskaitomis.

2000-2004 metais specialiosios pajamos nuolat augo ir 2007 metais turėtų siekti 25 mln. Lt. ir du kartus viršyti 2002 metų surinktas specialiąsias pajamas.

Lentelės pirmoje dalyje surašytos visos su Šiaulių universitetu susijusios, aukščiau nagrinėtos pajamos ir išlaidos bei pateikta 2005-2007 metų prognozė.

BVP padidėjimo įtaka Šiaulių Universitetui

Nr.	Pavadinimas	2000	2001	2002	2003	2004	2005*	2006*	2007*
1	BVP, mln. Lt	45526	48379	51643	56179	61898	64888	68942	72996
2	Universitetams skiriama suma, mln. Lt	321,9	441,6	524,3	562,4	663,6	744	824,44	904,86
3	BVP dalis universitetams, %	0,71	0,91	1,02	1,00	1,07	1,15	1,20	1,24
4	Valstybės biudžeto asignavimai ŠU, mln. Lt	14,90	16,17	15,87	16,73	20,60	20,44	21,64	22,83
5	Valstybės biudžeto asignavimų dalis ŠU nuo BVP, %	0,0327	0,0334	0,0307	0,0298	0,0333	0,0315	0,0314	0,0313
6	ŠU tenkanti valstybės biudžeto asignavimų dalis, priklausomai nuo kitų universitetų, %	4,63	3,66	3,03	2,97	3,10	2,75	2,62	2,52
7	ŠU pajamos, mln.Lt	22,68	27,48	24,29	26,8	32,67	32,57	34,5	36,43
8	ŠU išlaidos, mln.Lt	22,63	27,39	23,98	27,16	34,09	33,86	36,13	38,4
Prielaida, kad BVP aukštajam mokslui padidinama iki 2%									
9	BVP dalis universitetams, mln. Lt						1297,8	1378,8	1459,9
10	Valstybės biudžeto asignavimai ŠU, mln. Lt						35,65	36,19	36,83
11	Valstybės biudžeto asignavimų likutis, atskaičius išlaidas, mln. Lt (10-8)						1,79	0,06	-1,57
12	Valstybės biudžeto asignavimų padidėjimas ŠU, mln. Lt (10-4)						15,21	14,55	14,00
Moklinei veiklai, renovacijai ir kt. skiriamos pajamos									
13	ŠU specialiosios pajamos, mln. Lt	6,97	9,78	12,33	14,87	17,41	20,06	22,66	25,26
14	ŠU uždirbtos pajamos moklinei veiklai ir kt., atskaičius visas išlaidas ir asignavimus, mln. Lt (13-11)						18,27	22,60	26,83

Šaltinis: autorės sudaryta.

Darant prielaidą, kad BVP aukštajam mokslui padidinamas iki 2%, 9 lentelės eilutėje pateiktos prognozinės reikšmės nuo anksčiau tiesine Trendo funkcija planuoto BVP kitimo. Didėjant BVP, auga ir valstybės biudžeto asignavimai universitetams, o tuo pačiu ir Šiaulių Universitetui (išlaikant prielaidą, kad skiriama valstybės biudžeto asignavimų procentinė dalis išlieka ta pati). Šiuo atveju padidėję valstybės biudžeto asignavimai ateinančiais metais visiškai padengtų aukštosios mokyklos patiriamas išlaidas (tik 2007 metais išlaidos šiek tiek viršytų biudžeto asignavimus) – 11 eilutė.

Kadangi universitetas surenka pinigus už mokslą, nuomą, gauna iš juridinių asmenų, tai šiuos pinigus galėtų skirti mokslinei veiklai, pastatų renovacijai, bibliotekų atnaujinimui ir panašiai. Šiuo metu visos pajamos yra skiriamos darbo užmokesčiui, soc.draudimui ir komunaliniams patarnavimams.

Be to, valstybei laikantis savo išsipareigojimų ir gerinant aukštųjų mokyklų finansavimo sąlygas, galėtų kilti aukštojo mokslo lygis, tobulėti studijų programos, gerėti specialistų paruošimas. Taip pat daugiau investicijų būtų skiriama moksliniam darbui.

Kita problema yra planuojamų Šiaulių Universiteto pajamų ir išlaidų neatitikimas faktinėms. Kiekvienais metais fakultetai planuoja savo pajamas ir išlaidas ir visuomet planinėse reikšmėse pajamos būna didesnės už išlaidas. Tačiau realiai 2004 metais suplanuotų išlaidų neviršijo tik Edukologijos fakultetas, o didžiausias perviršis nustatytas Menų fakultete. Suplanuotų pajamų nesurinko tik Socialinių mokslų ir Technologijos fakultetai.

16 lentelė

ŠU biudžeto plano ir fakto palyginimas 2004 m.

Pajamos, 2004m.	EF	SPF	FMF	MF	HF	SMF	TF	TSI
ŠU biudžeto planas	3,992	2,772	3,010	2,347	3,635	6,332	2,936	1,329
ŠU biudžeto faktas	4,054	2,953	3,092	2,542	3,652	6,182	2,903	1,388
Plano įvykdymas, %	101,6	106,5	102,7	108,3	100,5	97,6	98,9	104,4
Išlaidos, 2004m.	EF	SPF	FMF	MF	HF	SMF	TF	TSI
ŠU biudžeto planas	3,550	2,325	2,471	2,147	3,134	5,376	2,400	1,206
ŠU biudžeto faktas	3,545	2,518	2,657	2,450	3,311	5,928	2,615	1,314
Plano viršijimas, %	-0,1	8,3	7,5	14,1	5,6	10,3	8,9	9,0

Šaltinis: autorės sudaryta, remiantis ŠU ekonomikos skyriaus pajamų ir išlaidų ataskaita. 2004 m.

Planuojant ateinančiųjų metų biudžetą, visuomet išlieka tam tikra paklaida. Planuojamos pajamos susideda iš valstybės biudžeto asignavimų darbo užmokesčiui, soc.draudimui. Šių gaunamų pajamų planas ir faktas dažniausiai sutampa. Nedideli nuokrypiai pasitaiko planuojant specialiąsias lėšas, kurios gaunamos už studijas, egzaminų perlaikymą, kadangi iš anksto nėra aiškūs tikslus atkrentančiųjų studentų skaičius, neišlaikytų egzaminų ir įskaitų kiekis ir panašiai.

Kiek kitokia situacija yra su išlaidomis. Sudėtinga suplanuoti komunalinių patarnavimų išlaidas dėl nežinomos artėjančios žiemos šaltumo ir panašiai. Didžiausias nuokrypis pastebimas ilgalaikio turto remonto ir įsigijimo išlaidų planavime ir fakte. Viena pagrindinių neatitikimo priežasčių – niekada negali iš anksto suplanuoti kas suges ar sulūš. Taip pat, atsiradus papildomoms pajamoms, fakultetai stengiasi visus pinigus išleisti papildomoms premijoms darbuotojams arba įsigyjant ar ilgalaikį arba trumpalaikį turta.

Ilgalaikio turto įsigijimas pagal fakultetus 2002-2004 m.

	2002		2003		2004	
	Viso, tūkst.Lt	Dalis nuo visų išlaidų, %	Viso, tūkst.Lt	Dalis nuo visų išlaidų, %	Viso, tūkst.Lt	Dalis nuo visų išlaidų, %
Bendras ŠU ilgalaikio turto įsigijimas	1083	100	1939	100	1586	100
SMF	626,6	57,9	765,2	39,5	328,9	20,7
EF	82,3	7,6	56,6	2,9	55,6	3,5
SPF	65,9	6,1	81,1	4,2	119,6	7,5
FMF	46,5	4,3	129,4	6,7	247,1	15,6
MF	6,8	0,6	100,9	5,2	68,1	4,3
HF	34,7	3,2	48,2	2,5	12,3	0,8
TF	41,5	3,8	224,3	11,6	250,6	15,8
TSI	39,9	3,7	9,3	0,5	76,6	4,8

Šaltinis: autorės sudaryta, remiantis ŠU ekonomikos skyriaus pajamų ir išlaidų ataskaita. 2002-2004 m.

Paskutiniiais 2002-2004 metais didžiausias išlaidas ilgalaikio turto įsigijimui patyrė Socialinių mokslų fakultetas. Tai paaiškinama fakulteto infrastruktūros plėtra ir renovacija. 2002 metais bendrose išlaidose turto įsigijimui Socialinių mokslų fakultetas sudarė beveik 60 %. 2003 metais šio fakulteto išlaidos išlieka didžiausios, tačiau Technologijos fakultetas taip pat įsigijo turto daugiau kaip už 200 tūkstančių litų. 2004 metais daugiausiai lėšų ilgalaikio turto įsigijimui skyrė Socialinių mokslų fakultetas – 20,7 %, Fizikos matematikos fakultetas – 15,6 % ir Technologijos fakultetas – 15,8 % nuo bendrų išlaidų ilgalaikio turto įsigijimui.

Ateityje šios išlaidos turėtų mažėti, kadangi šiuo metu beveik visi fakultetai turi pakankamai patalpų, išskyrus Menų fakultetą, kuriam reikia papildomų auditorijų. Patalpos yra renovuotos. . Prognozuojama, kad ateinančiais metais sumažėjus šioms išlaidoms, yra tikimybė, kad metinės universiteto išlaidos viršys pajamas mažesne suma. Tačiau patalpų trūkumas gali atsirasti 2005 metais, jeigu senatas patvirtins Fizikos – matematikos fakulteto skilimą į du atskirus fakultetus : Gamtos mokslų fakultetą ir Informatikos fakultetą.

Be to, lėšas įsigyti ilgalaikio turto ir pastatų renovacijai būtų tikslinga skirti pagal atskirą Vyriausybės patvirtintą aukštųjų mokyklų materialiosios bazės plėtros programą, kuri turėtų būti finansuojama ne tik valstybės biudžeto lėšomis, bet ir valstybės investicijų lėšomis arba su valstybėmis gautų užsienio ar vidaus paskolų lėšomis.

Kiekvienais metais auga Šiaulių Universiteto surenkamos pajamos ir patiriamos išlaidos. Tačiau didžiausia problema yra ta, kad išlaidų augimo tempas yra didesnis nei pajamų. Surenkamų pajamų ir patiriamų išlaidų skirtumas kiekvienais metais vis didėja.

2002 metais Šiaulių Universitetas metus baigė be skolų. Pajamos viršijo išlaidas beveik 311 tūkst. Lt. Sekančiais, 2003 metais, universiteto įsiskolinimas jau siekė 354,1 tūkst.Lt. 2004 metais pajamos viršijo išlaidas daugiau nei milijonu litų. Lentelėje pateikti duomenys atspindi išlaidų ir pajamų dalis, tenkančias vienai dienai, laikantis, kad metuose yra 365 dienos. Taigi 2003 metais universitetas dirbo “į minusą” 5 dienas, o 2004 metais – jau 15 dienų.

18 lentelė

Išlaidų ir pajamų analizė

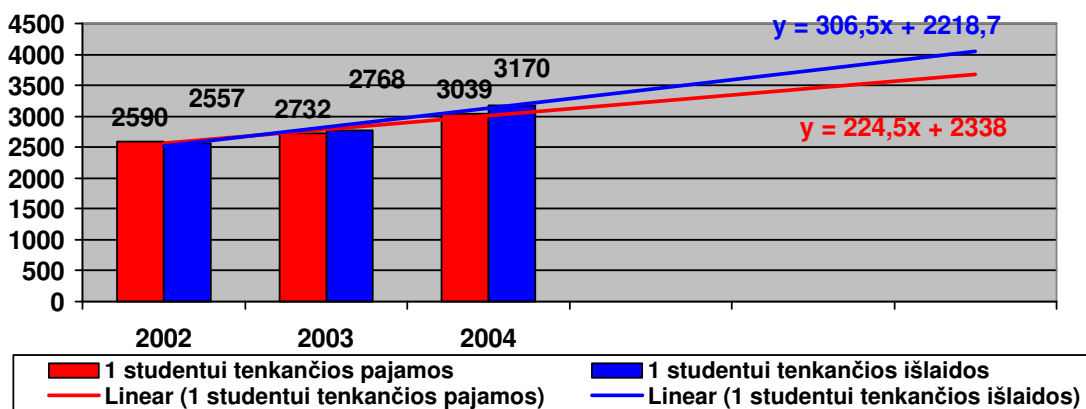
Nr.	Pavadinimas	2002	2003	2004
1	Išlaidos, tūkst.lt	23978,5	27157,4	34089,4
2	Išlaidos 1 dienai, tūkst.lt	65,69	74,40	93,40
3	Pajamos, tūkst.lt	24289,4	26803,3	32685,1
4	Pajamos 1 dienai, tūkst.Lt	66,55	73,43	89,55
5	Skirtumas (4-2)	0,8518	-0,97	-3,85
6	Skirtumas (3-1)	310,9	-354,1	-1404,3
7	Dienų skaičius, kurioms užtenka pajamų, neviršijant biudžeto (3/2)	370	360	350
8	Dienų skaičius, kada ŠU viršija biudžetą	-5	5	15

Šaltinis: autorės sudaryta.

Vienas šios problemos sprendimo būdų būtų priverstinės universiteto darbuotojų atostogos šaltuoju metų laiku. Tarkime, kad universitetas būtų visiškai uždarytas 2 savaitėm gruodžio ar sausio mėnesiais. Būtų galima šildymą sumažinti iki žemiausios ribos ir taip sutaupyti dalį lėšų. Pavyzdžiui 2004 metų sausio mėnesio sąskaita už šildymą siekė beveik 214 tūkst. Lt. Dalinant šią sąskaitą per pusę (ignoruoiant minimalaus šildymo sąnaudas bei didesnę energijos panaudojimą vėl prišildant patalpas), šildymas sausio mėnesį būtų kainavęs tik 107 tūkst. Lt. 2003 metais ši suma sudaro 30% nuo pajamų ir išlaidų skirtumo. Taigi sumažinus šildymo sąnaudas, universitetas dar 1,5 dienos būtų dirbęs, neviršydamas biudžeto.

Daug nepatogumų kelia biudžeto lėšų apskaita ir jų panaudojimas baigiantis finansiniams metams, kai reikalaujama jas panaudoti arba grąžinti biudžetui. Kadangi sukauptos pajamos nėra perkeliamos į sekančius metus, tai kiekvienus metus universitetas pradeda nuo nulio arba su neapmokėtais įsiskolinimais. Visa tai trukdo aukštosioms mokykloms racionaliai panaudoti sutaupytas brangiai įrangai įsigyti, naujų pastatų statybai ar patalpų renovacijai ir panašiai skirtas lėšas. Universitetas privalo taupyti turimas lėšas, tačiau tinkamiau jas naudoti skatintų aukštosioms mokykloms suteikta teisė gautų lėšų sutaupyta dalį panaudoti vėlesniais metais, šiuo metu taip nėra, tai universitetas yra linkęs siek tiek viršyti biudžetą nei grąžinti pajamų dalį Vyriausybei.

Lyginant vienam studentui tenkančias pajamas ir išlaidas, taip pat išryškėja ta pati tendencija. Kiekvienais metais auga studentų skaičius, auga bendrosios pajamos ir išlaidos, taigi didėja ir vienam studentui tenkanti pajamų ir išlaidų dalis.

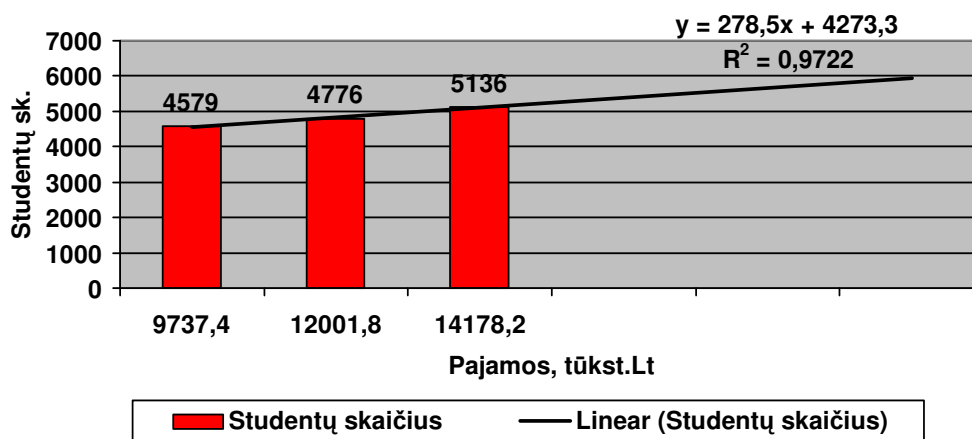

15 pav. 1 studentui tenkanti išlaidų ir pajamų dalis.

Šaltinis: autorės sudarytas.

Esant dabartinei situacijai, ateinančiais metais skirtumas tarp pajamų ir išlaidų vienam studentui turėtų vis labiau išryškėti.

Studentų skaičiaus augimas didina ir surenkamų lėšų už studijas dalį. Egzistuoja tiesioginė priklausomybė tarp valstybės nefinansuojamose vietose studijuojančių studentų skaičiaus ir surenkamų lėšų už studijas. Koreliacijos koeficientas $r = 0,98$, taigi egzistuoja labai glaudi priklausomybė tarp šių dviejų kintamųjų.

16 pav. Valstybės nefinansuojamose vietose studijuojančiųjų skaičius ir pajamos surinktos už studijas 2002-2004 metais.

Šaltinis: autorės sudarytas.

Paskutiniiais metais didėja bendras studentų skaičius, o taip pat ir besimokančiųjų savo lėšomis. Valstybės finansuojamų studentų skaičių riboja pati valstybė, nustatydamą priimamų studentų

skaičių. Besimokantieji savo lėšomis yra labai naudingi aukštajai mokyklai, kadangi iš surenkamų lėšų universitetas gali plėtoti savo veiklą. Siekiant apriboti biudžeto išlaidas aukštajam mokslui, įstatyme egzistuoja nuostata, jog bendrą studentų skaičių tvirtina Vyriausybė. Galima teigti, jog Vyriausybė riboja studentų skaičių, priimamų kiekvienais metais, priklausomai nuo to, kiek biudžete yra skiriama pinigų aukštojo mokslo finansavimui. Taip pat Vyriausybė riboja tam tikrų studijų programų studentų skaičių, kurių specialistų rinkoje yra perteklius. Be to Vyriausybė turėtų tvirtinti tokį valstybės finansuojamų studentų skaičių, kad būtų užtikrintas tinkamas jų finansavimas, o tuo pačiu ir studijų kokybė.

Naudojantis 2002-2004 metų duomenimis, prognozuotas studentų didėjimas. Faktinės reikšmės lygintos su prognozuotomis tiesinio Trendo metodu. Nustatyta, kad planuojamos reikšmės nuokrypis nuo faktinės yra labai nedidelis – nesiekia net 1%. Taigi studentų skaičiaus didėjimas turi būti beveik identiškas prognozuotam.

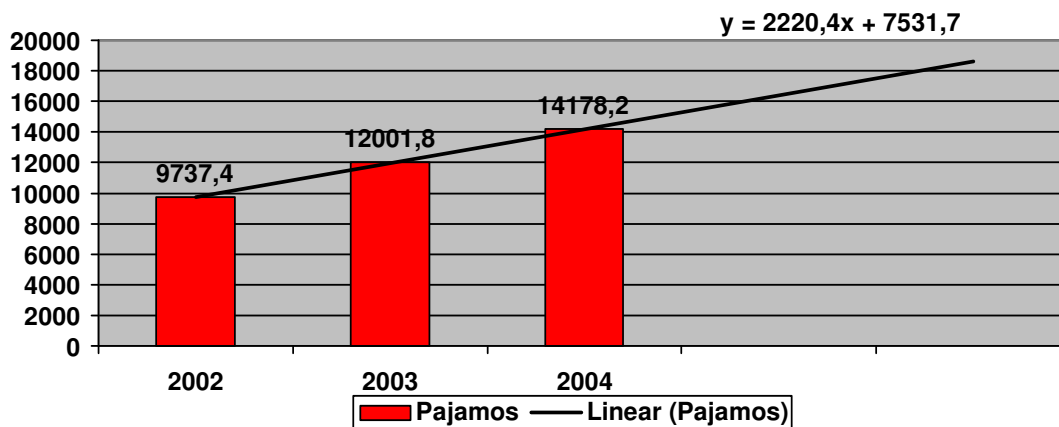
19 lentelė

Valstybės nefinansuojamų studentų skaičiaus faktas ir prognozė

Periodas	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Faktinės reikšmės	4579	4776	5136	-	-	-
Reikšmės, prognozuotos tiesiniu trendu	4552	4830	5109	5387	5666	5944
Skirtumas	27	-54	27	-	-	-
Skirtumo dalis faktinėje reikšmėje, %	0,59	1,13	0,53	-	-	-

Šaltinis: autorės sudaryta.

Nesikeičiant dabartinei situacijai – išliekant panašiam studentų skaičiaus augimo tempui, analogiškam mokesčiui už studijas – galima prognozuoti, kaip keisis surenkamos pajamos už studijas ateinančiais metais.

17 pav. Pajamos, surinktos už studijas, tūkst. Lt

Šaltinis: autorės sudarytas.

Didėjant studentų skaičiui, augs ir surenkamos pajamos už studijas. 2007 metais jos turėtų siekti 20 milijonų litų ir būti du kartus didesnės nei 2002 metais.

Lyginant faktines reikšmes ir prognozuotas tiesinio Trendo metodu vėl gi pastebimas ypatingai mažas nuokrypis faktinių reikšmių nuo planuojamų. Pajamų augimo dinamika turėtų būti analogiška prognozuotajai.

Kadangi Vyriausybė priėmė nutarimą nebedidinti studentų skaičiaus, o kai kurių studijų programų net gi ir sumažinti, tai didėja tikimybė, kad surenkamos pajamos už studijas išlaikys panašų, kaip 2004 metų, lygį. Tačiau išlieka galimybė, kad artimiausiu metu didės mokestis už studijas. Taigi pajamos, surenkamos už studijas tikrai neturėtų mažėti. Šiuo metu tai yra bene vienintelis pagrindinis papildomų pajamų surinkimo šaltinis. Brangstant elektros energijai, mokesčiams už šilumą, kurui, didėjant universiteto darbuotojų atlyginimams, patiriamos išlaidos kiekvienais metais turėtų augti. Universitetui neieškant papildomų finansavimo šaltinių, skirtumas tarp pajamų ir išlaidų kiekvienais metais turėtų didėti.

20 lentelė

Pajamų, surinktų už studijas, faktas ir prognozė

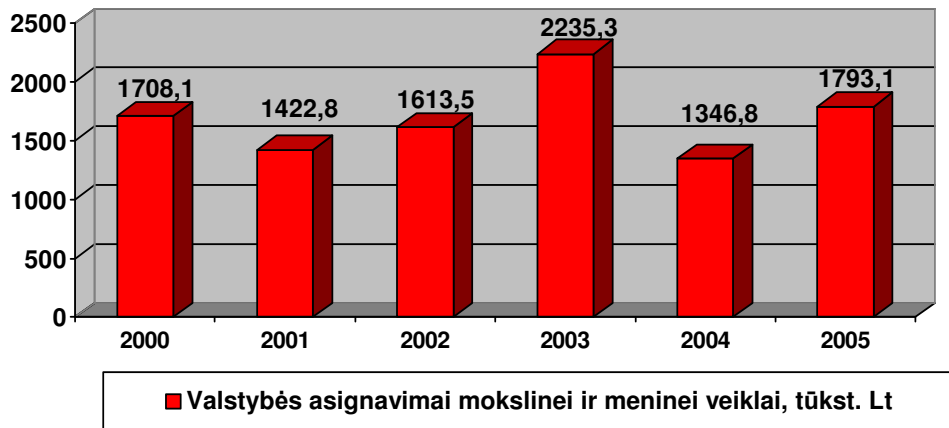
Periodas	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Faktinės reikšmės	9737,4	12001,8	14178,2	-	-	-
Reikšmės, prognozuotos tiesiniu trendu	9752,1	11972,5	14192,9	16413,3	18633,7	20854,1
Skirtumas	-14,7	29,3	-14,7	-	-	-
Skirtumo dalis faktinėje reikšmėje, %	0,15	0,24	0,10	-	-	-

Šaltinis: autorės sudaryta.

Ieškant papildomų finansavimo šaltinių, viena iš galimybių būtų mokslinės ir meninės veiklos finansavimas iš valstybės biudžeto. Tačiau šiuo metu Šiaulių Universitete pakankamai neaktyviai (lyginant su kitais šalies universitetais) yra vykdoma mokslinė ir meninė veikla. Valstybės biudžeto asignavimai šiai veiklai vystyti tik 2003 metais viršijo 2 milijonų litų ribą.

Nors Šiaulių Universiteto darbuotojų vykdomų mokslinių tyrimų, skelbiamų publikacijų skaičius nuolat didėja, tačiau pagal valstybės biudžeto asignavimų dalį, tenkantį už mokslą ir meną, universitetas yra tik 9 iš 14 aukštųjų mokyklų.

Viena priežasčių dėl pakankamai mažo mokslo ir meno finansavimo Šiaulių Universitetui yra ta, kad esant pakankamai jaunam universitetui nėra didelio mokslo darbuotojų potencialo. Dirba jauni dėstytojai, kurie neturi mokslinės patirties. Tačiau Rektoratas ypatingai skatina fakultetus vykdyti mokslinę ir meninę veiklą. Viena iš priemonių yra koeficiento didinimas. Kuo daugiau mokslinis darbuotojas dirba meno ar mokslo srityje, tuo didesnis jo koeficientas ir žinoma darbo užmokestis.

18 pav. Valstybės biudžeto asignavimai mokslinei ir meninei veiklai.

Šaltinis: autorės sudarytas, remiantis Šiaulių universiteto veiklos ataskaitomis.

Kita priemonė – atestacija. Šiuo metu neįmanoma atestuotis, jei darbuotojas nevykdo mokslinės veiklos, taigi patys dėstytojai yra suinteresuoti kiek įmanoma daugiau rašyti straipsnių ir atlikti tyrimus. Anksčiau atestacijai užsiskaitydavo bet kur išspausdinti moksliniai straipsniai, tačiau dabar yra reikalaujama, kad straipsniai būtų spausdinami tik specializuotoje spaudoje. Nuo to vėl priklauso išspausdintų straipsnių skaičius.

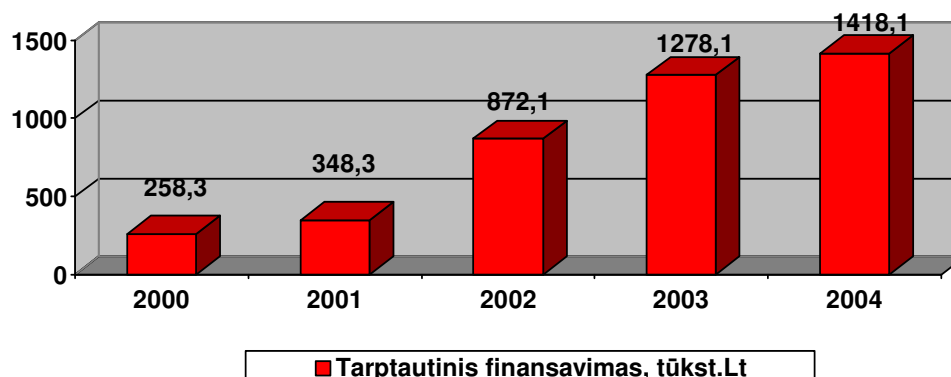
Universitetas turėtų ieškoti daugiau galimybių vystyti mokslinę veiklą pagal ūkio subjektų užsakymus. Pagal ES standartus, ateityje mokslas turėtų būti finansuojamas iš valstybės, o taip pat ir ūkio subjektų. Pastarųjų finansavimo dalis turėtų būti didesnė, taigi jau dabar reiktų aktyviau ieškoti galimybių užmegzti kontaktus su įmonėmis, siekiant bendradarbiauti mokslinėje veikloje.

Taip pat ES dokumentuose tvirtinama, kad Europoje yra mokslininkų trūkumas ir per artimiausią dešimtmetį reiks jų paruošti apie 700 tūkstančių. Todėl verslo sektorius net ir norėdamas plėtoti mokslinius tyrimus savo veikloje, susidurtų su kvalifikuotų tyrėjų, ypač mokslininkų, stoka. Iš kitos pusės, verslo sektorius visose šalyse santykinai mažai prisideda prie mokslininkų rengimo. Tai iš esmės yra valstybės misija.

Tačiau PHARE ekspertai jau 2000 metais rekomendavo Lietuvoje didinti finansavimą mokslo tyrimams ir eksperimentinei plėtrai iki 1,3% BVP 2006 metais. Jie rėmėsi kitų šalių patirtimi, kuri rodo, kad tik esant tam tikram biudžetinio finansavimo lygiui, pradeda natūraliai didėti privataus sektoriaus ūkio subjektų mokslo tyrimų finansavimas ir jis po kiek laiko viršija biudžetinį. Lietuvoje tai įvyktų apie 2013 metus.

Dar vienas papildomas finansavimo šaltinis – tai mokslinės veiklos finansavimas iš tarptautinių fondų. Tarptautiniai ryšiai Šiaulių Universitete nuolat yra plėtojami ir vystomi, tačiau surenkami pinigai iš įvairių fondų šiuo metu taip pat nėra labai dideli. 2004 metais pajamos nesiekė net 1,5

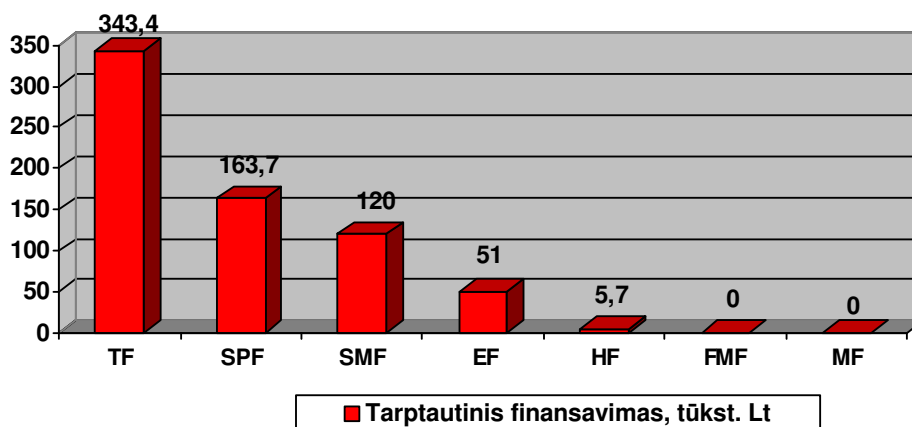
milijono litų. Daugiausiai lėšų gaunama iš Socrates / Erasmus fondo, finansuojamo tiek iš valstybės biudžeto, tiek iš Europos komisijos.

19 pav. Tarptautinis finansavimas.

Šaltinis: autorės sudarytas, remiantis Šiaulių universiteto veklos ataskaitomis. 2000-2004 m.

Daugiausiai 2004 metais tarptautinių fondų ir programų parama pasinaudojo Technologijos fakultetas, Specialiosios pedagogikos fakultetas ir Socialinių mokslų fakultetas. Visiškai finansavimo iš tarptautinių fondų negavo Fizikos – matematikos ir Menų fakultetai. Šie fakultetai tarptautinėje veikloje dalyvavo tik už universiteto lėšas

20 pav. Tarptautinių projektų vertė (tenkanti ŠU)

Šaltinis: autorės sudaryta.

Yra keletas priežasčių dėl pakankamai mažo kai kurių fakultetų dalyvavimo tarptautinėse programose. Viena tokių priežasčių – nemokėjimas užsienio kalbų. Yra pakankamai sudėtinga išsiųsti dėstytoją pagal mainų programą dėstyti į kitą universitetą, nes iškyla kalbos barjeras.

Norint aktyviai dalyvauti tarptautinėje veikloje, reikia didelio pradinio įdirbio. Visų pirma, turi būti įdomios gvildenamos mokslinės temos. Antra, būtinas universiteto darbuotojų žinomumas per

straipsnius, įvairius projektus. Tik tuomet atsiranda įvairios pažintys ir bendri projektai su kitų šalių mokslo įstaigomis.

Didžiausias įdirbis šioje srityje yra Technologijos fakultete, kur dirba suburtos komandos su tam tikrais projektais. Rezultatas akivaizdus – šio fakulteto pajamos iš tarptautinių projektų yra didžiausios ir sudaro daugiau kaip 50% visų gaunamų lėšų iš šios veiklos.

Lietuvai įstojus į ES, Šiaulių Universitetas kartu su kitomis Lietuvos institucijomis aktyviai įsijungė į Struktūrinių fondų ir kitų ES fondų paramos įsisavinimą. 2004 metais Struktūrinių fondų kvietimams įvairūs universiteto padaliniai parengė 12 paraiškų projektams, kuriuose Šiaulių Universitetas yra koordinatorius ir pareiškėjas, dar 20 paraiškų ŠU yra projekto partneris. Bendra lėšų suma, kuriai 2004 metais pateiktos projektų paraiškos yra apie 20 mln. Lt. Iš visų pateiktų paraiškų, Struktūriniai fondai patvirtino 5 paraiškas, kuriose Universitetas yra koordinatorius, bendra projektų suma didesnė nei 14 mln. Lt.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

Tik esant tam tikram biudžetinio finansavimo lygiui pradės natūraliai didėti privataus sektoriaus ūkio subjektų mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros finansavimas ir jis po kiek laiko viršys biudžetinį. Pramonė ir verslas pradės investuoti 1-2% BVP į tyrimus ir plėtrą tik po to, kai biudžetinis MTEP reguliariai viršys 1% BVP.

Didžiausią dalį finansavimo šaltiniuose sudaro valstybės biudžeto asignavimai. Tačiau jų santykinis dydis pastaraisiais metais ypatingai mažėja. Per penkerius metus valstybės biudžeto asignavimų santykinė dalis sumažėjo nuo 66% iki 52%. Augant nefinansuojamose vietose studijuojančiųjų skaičiui, didėja surenkamos specialiosios pajamos, kurių santykinė dalis per penkerius metus išaugo nuo 30% iki 44%. Esant tokiai tendencijai, artimiausiu metu specialiosios pajamos viršys valstybės biudžeto asignavimus.

Specialiųjų pajamų struktūroje didžiausią dalį, daugiau kaip 80%, sudaro mokestis už studijas. Taigi universitetas, rinkdamas lėšas už studijas prisideda prie savo išlaikymo, siekiant užtikrinti universiteto ekonominės padėties stabilumą, gebėjimą verstis sudėtingomis ekonominėmis sąlygomis. Iš kitos pusės, studentai mokėdami už studijas, moka ne tik už suteikiamas žinias, bet ir išlaiko didžiąją dalį universiteto materialinės bazės.

Išanalizavus užsienio autorių šaltinius, palyginti Europos sąjungos aukštųjų mokyklų finansavimo būdai, studentų priėmimo tvarka, jų indėlis į aukštojo mokslo finansavimą.

Lėšos, surinktos už studijas, per penkerius metus išaugo daugiau nei tris kartus dėl didėjančio savo lėšomis studijuojančių studentų skaičiaus bei augančios studijų kainos. Brangiausia studijuoti Socialinių mokslų fakultete, o pigiausia – Technologijos fakultete.

Daugiau kaip 90% visų universiteto išlaidų sudaro darbo užmokesčio, socialinio draudimo bei komunalinių patarnavimų išlaidos. Valstybės biudžeto asignavimai darbo užmokesčiui ir socialiniam draudimui pagal atskirus fakultetus sudaro nuo 20 iki 98% reikiamos realios sumos šioms išlaidoms. Taigi didžioji dalis šių mokesčių sumokama universiteto lėšomis. Dėl to universitetui lieka ypatingai mažai lėšų plėtrai, renovacijai ir mokslinės - materialinės bazės atnaujinimui.

Šiaulių Universitetas 2004 metais 15 kalendorinių dienų ir 2003 metais 5 dienas dirbo “į minusą”. Mažinti skirtumą tarp patiriamų išlaidų ir turimų pajamų galima optimizuojant studijas ir gerokai taupiau naudojant patalpas, ypač šildymo sezonu. Alternatyvus variantas – visų universiteto darbuotojų priverstinės, pavyzdžiui 2 savaitių, atostogos šaltuoju metų laiku. Taip pat šis skirtumas mažėtų, jei nereikėtų metų pabaigoje grąžinti nepanaudotų lėšų į valstybės biudžetą, kadangi fakultetai stengdamiesi išnaudoti turimas lėšas dažnai jas ir viršija.

Padarius prielaidą, kad valstybei vykdant savo įsipareigojimus padidinti BVP universitetams iki 2%, nustatyta, kad valstybės biudžeto asignavimai ŠU padengtų visas patiriamas išlaidas. Taigi

universiteto surenkamos specialiosios pajamos galėtų būti skiriamos kelti aukštojo mokslo lygiui, naujų studijų programų kūrimui, mokslinei veiklai, renovacijai ir panašiai. Šiai veiklai ŠU galėtų skirti per 20 milijonų litų 2005 metais ir net daugiau kaip 25 milijonus litų 2007 metais.

Šiaulių Universiteto darbuotojų vykdomų mokslinių tyrimų, skelbiamų publikacijų skaičius nuolat didėja, tačiau pagal valstybės biudžeto asignavimų dalį, tenkanti už mokslą ir meną, universitetas yra tik 9 iš 14 aukštųjų mokyklų. Taip yra dėl trūkstamo mokslo darbuotojų potencialo, dirba daug jaunų dėstytojų, kurie neturi mokslinės patirties. Viena priemonių, skatinančių plėtoti mokslinę veiklą – darbo užmokesčio koeficiento didinimas. Kita priemonė – atestacija. Šiuo metu neįmanoma atestuotis, jei darbuotojas nevykdo mokslinės veiklos, taigi patys dėstytojai yra suinteresuoti kiek įmanoma daugiau rašyti straipsnių ir panašiai.

Universitetas turėtų ieškoti daugiau galimybių vystyti mokslinę veiklą pagal ūkio subjektų užsakymus, teikti paraiškas gauti lėšoms iš struktūrinių fondų, aktyviai dalyvauti tarptautinėse konferencijose bei dalyvauti įvairiuose tarptautiniuose projektuose. Visa tai padidintų ŠU finansavimą.

Universiteto išlaidos darbo užmokesčiui beveik nedidėja, o tai reiškia universiteto galimybės pritraukti kvalifikuotus specialistus taip pat nedidėja. Dėl to universitetai susiduria su “bėgiojančio” dėstytojo problema.

Vyriausybė neturėtų susigrąžinti į biudžetą lėšų likučio. Taip leistų aukštajai mokyklai taupyti išteklius ir per kelerius metus įsigyti gerokai brangesnę įrangą.

Stipendijos neturi būti įtraukiamos į universitetų valstybinį finansavimą, nes tiesiogiai negali būti priskirtos prie studijų išlaidų. Stipendijos turi būti skirstomos ne per universitetus, o per socialinės apsaugos sistemą.

Valstybė turėtų nereguluoti neakivaizdinių, vakarinių bei nuotolinių studijų formų studentų skaičių bei jų mokamų studijų įmokų dydį, paliekant teisę šiuos klausimus spręsti kiekvienam universitetui atskirai.

Patvirtinama suformuluota mokslinio tyrimo hipotezė, kad universiteto veiklos diversifikacija tiesiogiai įtakoja finansavimo šaltinių plėtos galimybes.

LITERATŪRA

1. Aukštųjų mokyklų administratorių geros patirties vadovas.(2000). Redaktorė B. Vaitulevičienė Vilnius: Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija.
2. Baltrūnas, V., Dagtė, I., Daujotis, V., Gontis, V., Kaminskas, V., Zemlickas, V. (2003). Mokslas ir visuomenė. Praraja, kurią būtina įveikti. *Mokslo Lietuva*, 10 (278), p. 10-11, 15; 11 (279), p. 8-9; 12 (280), p. 10-11, 20; 13 (281), p. 12-13.
3. *Bolonijos deklaracija*. Europos aukštojo mokslo erdvė (1999) [žiūrėta 2005-03-14]. Prieiga per internetą: < <http://www.mokslas.lt> >.
4. Bray, M. (1996). *Decentralization of education: community financing*. Washington: The world Bank.
5. Garalis, A. (2003). Universiteto strategijos formavimo privalumai ir principai. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos 2002*: Ernesto Galvanausko mokslinės konferencijos pranešimų medžiaga [Šiauliai, 2002 m. lapkričio 22 d.]. Šiauliai: VŠĮ Šiaulių universiteto leidykla, p. 46-55.
6. *Goals and Purposes of Higher Education in the 21st Century* (1996). Editor A. Burgen. London: Jessica Kingsley Publishers.
7. Jucevičienė, P. (1998). Europinės švietimo dimensijos Lietuvos aukštajame moksle. *Aukštojo mokslo sistemos ir didaktika*: konferencijos medžiaga [Kaunas, 1998 m. balandžio 9d.]. Kaunas: Technologija.
8. Kantvydas, G. (2003). Apie Lietuvos aukštojo mokslo paradoksus. *Mokslo Lietuva*, 13 (281), p. 15-16.
9. Kardelis, K. (2002). *Mokslinių tyrimų metodologija ir tyrimai*. Kaunas: Judex.
10. Kaulakys, B. (1999). Mokslo finansavimas ir visuomenės raida. *Mokslo Lietuva*, 19 (199), p. 5.
11. Kelly, A.V. (1995). *Education and Democracy*. London: Paul Chapman Publishing Ltd.
12. Kells, H.R. (1992). *Self-Regulation in Higher Education*. London: J.Kingsley Publishers.
13. Kraujutaitytė, L. (2002). *Aukštojo mokslo demokratiškumo pagrindai*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas.
14. Kulakauskas, A. (2000). Apie mokslo ir aukštojo mokslo reformą. *Mokslo Lietuva*, 3 (205), p. 5.
15. Laporte, B. (1997). *Trends in education access and financing during the transition in Central and Eastern Europe*. Washington: The World Bank.
16. Laužackas, R. (2002). Universitetų finansavimo strategija. *Respublika*, 12, p. 5.
17. *Lietuvos aukštasis mokslas. Baltoji knyga*. ES PHARE programa “Lietuvos aukštojo mokslo reforma” (1999). Vilnius: Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija.
18. *Lietuvos aukštojo mokslo finansavimas naujajame tūkstantmetyje* (2000). Redaktorė B. Vaitulevičienė. Vilnius: Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija.
19. Lietuvos Respublikos aukštojo mokslo įstatymas (2000-03-21 Nr.VIII-1586).

20. Lietuvos Respublikos biudžetinių įstaigų įstatymas (1995-12-05 Nr. 1-1113).
21. Lietuvos Respublikos biudžetinės sandaros įstatymas (2000-07-11 Nr. VIII-1821).
22. Lietuvos Respublikos buhalterinės apskaitos pagrindų įstatymas (1992-06-18 1-2654).
23. Lietuvos Respublikos finansų ministerija: <<http://finmin.lt>>.
24. Lietuvos Respublikos Finansų ministro įsakymas 2001-03-16 Nr. 70 “ Dėl biudžetinių įstaigų buhalterinės apskaitos tvarkos patvirtinimo”.
25. Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas (1991-02-147 Nr. 1-1057).
26. Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų pakeitimo įstatymas (2002-06-11 Nr. IX-945).
27. Lietuvos Respublikos mokslo ir švietimo ilgalaikio finansavimo įstatymas (2002.12.07 Nr. IX-71).
28. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija: <<http://www.smm.lt>>.
29. Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės ataskaita: *Specialistų rengimo aukštosiose mokyklose finansavimo vertinimas*. 2004 m. lapkričio 22 d. Nr. 2010-6-27, Vilnius.
30. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas 2001-05-14 Nr. 543 “Dėl Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų sudarymo ir vykdymo tvarkos”.
31. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 1272 2004-10-11 “Dėl Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšų poreikio nustatymo ir jų skyrimo mokslo ir studijų institucijoms metodikos patvirtinimo”.
32. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas 1995-03-31 Nr. 473 “Dėl valstybinių aukštųjų mokyklų dieninės studijų formos neuniversitetinių studijų, universitetinių pirmosios ir antrosios studijų pakopų studentų, aukštesniųjų ir profesinių mokyklų moksleivių stipendijų”.
33. Liukinevičienė, L. (2003). *Regioninis universitetas: studijos ir karjera*. Šiauliai: VŠĮ Šiaulių universiteto leidykla.
34. Naraškevičiūtė, V., Lakštutienė, A. (2004). *Valstybės finansai*. Kaunas: Technologija.
35. Pagrindinės švietimo temos. *Finansinė parama Europos aukštųjų mokyklų studentams*. I tomas (2001). Vilnius: Logos
36. Paliulytė, I. (2002). Lietuvos aukštųjų mokyklų finansavimo problemos ir jų sprendimas. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos 2002*: Ernesto Galvanausko mokslinės konferencijos pranešimų medžiaga [Šiauliai, 2002 m. lapkričio 22 d.]. Šiauliai: VŠĮ Šiaulių universiteto leidykla, p. 61-67.
37. Paškevičius, V., Bubnys, J. (2000). Dėl aukštojo mokslo finansavimo ateityje. *Mokslo Lietuva*, 2 (204), p. 5.
38. Pennell, H., Varlaam, A., West A. (1994). *Access to Higher Education*. London: Centre for Educational Research.
39. Ramonas, A. (2000). Priimtas aukštojo mokslo įstatymas. *Mokslo Lietuva*, 5 (207), p. 5.

40. *Relations between state and higher education* (1996). Editors R. Veld, H.P. Füssel. The Hague: Kluwer Law International.
41. Salter, B., Tapper, T. (1994). *The State and Higher Education*. Essex: The Woburn Press.
42. *Lietuvos Statistikos metraštis* (2004). Vilnius, Statistikos departamentas.
43. *Šiaulių Universiteto statutas* (2004). Šiauliai: VŠĮ Šiaulių universiteto leidykla.
44. *Šiaulių Universiteto veikla 1999-2001 metais* (2002). Šiauliai: VŠĮ Šiaulių Universiteto leidykla.
45. *Šiaulių Universiteto veikla 2002 metais* (2003). Šiauliai: VŠĮ Šiaulių universiteto leidykla.
46. *Šiaulių Universiteto veikla 2003 metais* (2004). Šiauliai: VŠĮ Šiaulių universiteto leidykla.
47. *Šiaulių Universiteto veikla 2004 metais* (2005). Šiauliai: VŠĮ Šiaulių universiteto leidykla.
48. Šimašius, R. (2003). *Aukštojo mokslo finansavimo Lietuvoje alternatyvų analizė ir rekomendacijos*. Pranešimas konferencijoje “Lietuvos aukštasis mokslas: diagnozės ir prognozės” [2003 m. lapkričio 5 d.], [žiūrėta 2005-03-14]. Prieiga per internetą: < <http://www.lrinka.lt> >.
49. Tamašauskienė, Z. (2004). Aukštojo mokslo finansavimas ir jo tobulinimas. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos 2004*: Ernesto Galvanausko mokslinės konferencijos pranešimų medžiaga. Šiauliai: VŠĮ Šiaulių universiteto leidykla, p. 272-278.
50. Valužis, K (1999). *Apskaitos metodika: apskaita, atskaitomybė, analizė*. Vilnius: Viltis.
51. Valužis, K. (2002). *Biudžetinių įstaigų buhalterinės apskaitos tvarkymo metodika*. Vilnius: Viltis.
52. Žilinskas, J. (1998). *Švietimas Vakarų Europos šalyse*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.

PAGRINDINIŲ SĄVOKŲ ŽODYNAS

A

Asignavimai – biudžete nustatyta biudžetinių įstaigų ir kitų biudžeto lėšas gaunančių subjektų, atliekančių viešojo administravimo funkcijas išlaidoms ir ilgalaikiam materialiajam ir nematerialiajam turtui bei strateginėms atsargoms įsigyti skirta lėšų suma, kurią asignavimų valdytojas turi teisę biudžetinėmis metais gauti iš biudžete sukauptų lėšų, pateikęs paraišką valstybės išdą tvarkančiai institucijai arba savivaldybių administracijai, patvirtintoms programoms finansuoti.

Aukštoji mokykla – studijų ir mokslo įstaiga, rengianti specialistus su aukštoju išsilavinimu, Lietuvos Respublikos aukštojo mokslo įstatymo nustatyta tvarka.

Aukštosios mokyklos biudžetas – centralizuotas aukštosios mokyklos išteklių fondas, kuriame sukaupiamos ir perskirstomos visos aukštosios mokyklos pajamos.

B

Biudžetiniai metai – metai, kurie prasideda sausio 1 dieną ir baigiasi gruodžio 31 dieną.

Biudžetinės lėšos – valstybės biudžeto asignavimai Universiteto pagrindinės veiklos metų programai įgyvendinti bei kitos valstybės biudžeto lėšos tikslinėms programoms vykdyti.

E

Ekonominė klasifikacija – biudžeto pajamų ir asignavimų klasifikavimas pagal bendrus ekonominius lėšų sukauptimo ir paskirstymo požymius.

EPBO – ekonominės plėtros ir bendradarbiavimo organizacija.

ES Socrates/Erasmus programa – programa, skirta aukštajam mokslui; tikslas - stiprinti europinį aukštojo mokslo bendradarbiavimą

F

Finansavimas – lėšų pervedimas į asignavimų valdytojų vadovaujamų biudžetinių įstaigų ir kitų subjektų sąskaitas jų programoms vykdyti arba tiesioginis biudžetinių įstaigų ir kitų subjektų programų išlaidų ir įsigyjamo ilgalaikio turto apmokėjimas iš biudžetų (valstybės išdo) sąskaitų

Funkcinė klasifikacija – biudžeto asignavimų klasifikavimas pagal valstybės funkcijas

I

Išlaidos – per ataskaitinį laikotarpį universiteto išleistos lėšos, sunaudotas turtas, taip pat atsiradusios skolos, susijusios su studijomis, mokslu ar kita veikla.

L

Lėšos – piniginiai ištekliai, apyvartinės lėšos.

N

Nepaprastosios išlaidos – išlaidos, skirtos ilgalaikiam materialiajam ir nematerialiajam turtui, įsigyti bei valstybės rezervams sudaryti.

Nebiudžetinė lėšos – lėšos, kurias universitetas gauna ne iš valstybės biudžeto, o sukaupia iš kitų šaltinių.

P

Paprastosios išlaidos – išlaidos darbuotojų darbo užmokesčiui, jų socialinio draudimo įnašams, prekėms ir paslaugoms (šildymui, apšvietimui, komandiruotėms, literatūrai, einamojo remonto darbams ir kt), taip pat stipendijoms.

Programa – Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintas asignavimų valdytojų institucijos dokumentas, kuriame nustatyti tikslai, uždaviniai, priemonės ir lėšų poreikis uždaviniams pasiekti (įgyvendinti) bei vertinimo kriterijai.

Programos sąmata (sąmata) – dokumentas, kuriame pagal ekonominę ir funkcinę klasifikaciją yra nurodytos asignavimų sumos, skirtos programai vykdyti.

S

Sąnaudos – žr. išlaidos.

Specialiosios pajamos – aukštosios mokyklos surinktos pajamos už studijas, nuomą, kvalifikacijos kėlimo kursus ir kita.

Stipendija – negražinama finansinė parama aukštojoje mokykloje studijuojantiems asmenims.

U

Universitetas – aukštoji mokykla, kurioje vyrauja universitetinės studijos ir studentų daugumą sudaro studijuojantieji pagal universitetines studijų programas, atliekami moksliniai tyrimai, organizuojamos magistratūros bei doktorantūros studijos ir (ar) plėtojama aukšto lygio profesionali meno veikla bei yra meno aspirantūra

V

Valstybės biudžetas – valstybės pajamų ir asignavimų planas biudžetiniams metams.

Valstybės biudžeto asignavimų valdytojai – biudžetinių įstaigų, nurodytų Seimo patvirtintame valstybės biudžete, vadovai.

Valstybės finansuojamos vietos – jose studijuojantys valstybinių aukštųjų mokyklų visų formų pagrindinių, vientisųjų ir antrosios pakopos studijų studentai kiekvieną semestrą aukštajai mokyklai moka studijų įmoką, kuri lygi Vyriausybės nustatyto minimalaus gyvenimo lygio 4 dydžiams. Gerai besimokančių studentų studijų įmoka apmokama iš valstybės lėšų.

Valstybės nefinansuojamos vietos – jose studijuojantys asmenys už studijas valstybinėje aukštojoje mokykloje moka visą studijų įmoką.

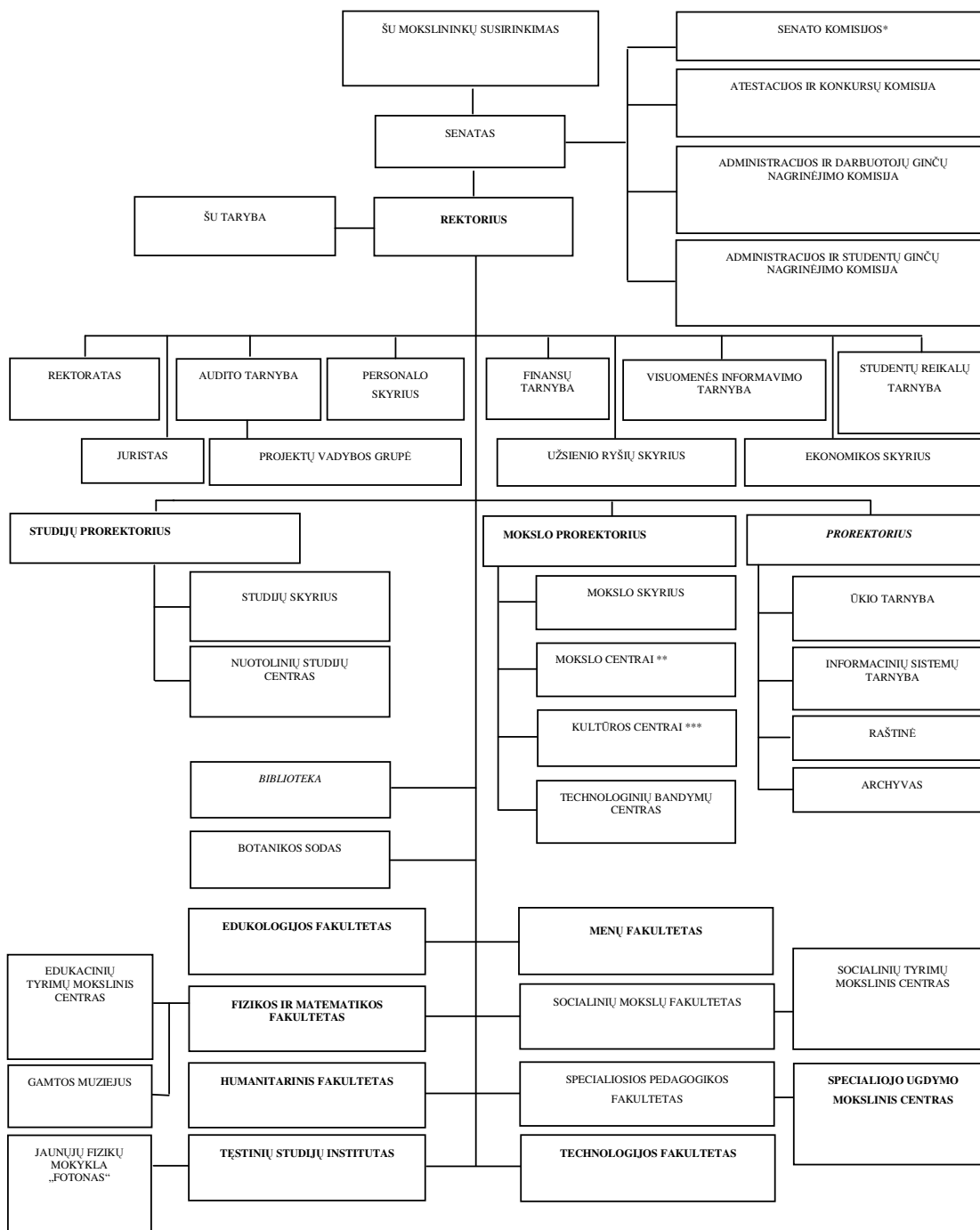
PRIEDAI

2000 – 2004 m. Šiaulių Universiteto išlaidos pagal fakultetus, tūkst. Lt

Išlaidos	Metai	EF	FMF	SPF	HF	MF	TF	SMF	KI	Bend.univ	Viso
Darbo užmokestis ir Sodra	2004	3014,5	1950,4	2082,4	3048,7	1926,6	1934	2921,1	652,4	5156,2	22686,3
	2003	2855,7	1530,6	1623,1	2380,4	1550,1	1673	1623,1	711,1	3795,1	18226,6
	2002	2379,4	1180,5	1229,6	2180,8	1536,5	1405,6	1229,6	597,9	4092,7	15971,8
	2001	2642,8	1018,1	1191,8	2041,2	1120,8	1218,2	1191,8	443,1	4286,4	14982,1
	2000	2771,3	961,6	1023,7	1967,4	926,2	1075,4	1023,7	358,1	3824,6	13535,7
Komunalinės paslaugos	2004	100,1	86,7	54,9	56,5	58,8	115,8	142,1	28,9	976,2	1620
	2003	148	108,1	70	65,2	75,6	142,3	187	31,2	1305	2132,4
	2002	128,4	102,5	59,2	57,6	81,5	125,7	135,6	29,4	1197,3	1917
	2001	142,8	67,6	61,3	55,1	79,5	106,5	97,2	29,4	1173,5	1813
	2000	132,4	56	45	42,3	28,5	92,1	72,3	26,8	1098,3	1593,7
Ryšiai	2004	27,2	9,5	9,5	10,6	18,7	15,9	26,2	11,1	105,8	234,5
	2003	26	16,2	9,9	13,1	16,4	9,8	36,4	14	111,3	253,1
	2002	19,5	14,3	7,3	19,7	15,2	17,7	34,3	17,5	152,2	297,7
	2001	18,2	10,4	4,9	11,4	8,6	13,4	20,6	16,4	125,6	229,5
	2000	13,3	6,7	2,8	10,7	5,9	13,5	14,5	17	118,9	203,2
Spaudiniai	2004	29,6	9,4	9,1	16,7	4,9	8,3	55,2	5,7	264,4	403,3
	2003	14,8	9,6	21,5	8,8	6,6	5,4	54,9	0,7	244,5	366,8
	2002	23,9	8,9	15,2	14,7	10,1	4,9	24	7,9	362	471,5
	2001	22,1	3,9	4,3	14,8	4,6	4	15,8	6,3	243,9	319,6
	2000	24,4	4,7	16,2	5,8	2,8	4,4	4,4	13,7	160,9	237,3
Transportas, komandiruotės	2004	48,1	37,9	23,7	28,1	14,2	23,4	103,2	25,4	389,1	693,1
	2003	30,9	20,4	15	31,2	8	14,8	35,2	36,4	262,2	454,1
	2002	29,7	9,5	15,8	17,5	146,1	9,4	47,6	59,6	261,3	596,3
	2001	23,4	3,9	7,3	24,3	14	11,5	26	15,4	258,9	384,7
	2000	29,8	1,4	6	18,8	3,7	10,6	5	17,3	123,7	216,4
Kitos išlaidos	2004	179,3	181	110,8	101,2	90,7	113,9	1795,3	396,1	1532,8	4501,1
	2003	119	122,1	101,4	44	51,8	200	700,1	413	914,1	2665,5
	2002	312,9	84,7	194,3	50,5	44,8	97,2	336,9	358	1500,6	2979,9
	2001	139	300,3	125	99,3	39,9	71,1	522,3	280,7	1085,1	2662,7
	2000	68,4	28,2	32,8	43,2	28,1	40,6	161,1	302,6	561,7	1266,7
Iš viso išlaidų	2004	3398,8	2274,9	2290,4	3261,8	2113,9	2211,3	5043,1	1119,6	8424,5	30138,3
	2003	3194,4	1807	1840,9	2542,7	1708,5	2045,3	2636,7	1206,4	6632,2	24098,5
	2002	2893,8	1400,4	1521,4	2340,8	1834,2	1660,5	1808	1070,3	7566,1	22234,2
	2001	2988,3	1404,2	1394,6	2246,1	1267,4	1424,7	1873,7	791,3	7173,4	20391,6
	2000	3039,6	1058,6	1126,5	2088,2	995,2	1236,6	1281	735,5	5888,1	17053

Šaltinis: Šiaulių Universiteto veiklos metinės ataskaitos. 2000-2004 m

ŠIAULIŲ UNIVERSITETO
ORGANIZACINĖ VALDYMO STRUKTŪRA

* Atestacijos komisija, Finansų komisija, Studijų komisija, Mokslo ir meno komisija, Teisės ir etikos komisija.

** Šiaurės Lietuvos istorijos centras, Dialektologijos centras, Kultūrinės antropologijos centras, Biomedicininės inžinerijos mokslinis centras, Energetikos ir ekologiškai švarių technologijų mokslinis centras, Fizikinių procesų modeliavimo mokslinis centras, Menotyros mokslinis centras, Moters studijų centras, Visuomenės sveikatos ugdymo mokslinis centras.

*** Amerikos studijų centras, Prancūzų kultūros centras, Rusų kultūros centras, Švedų kultūros centras, Šveicarų kultūros centras.